

הישיבה המאה-ושמונים-ושלוש של הכנסת השביעית

יום שני, כ"ב אייר תשל"א (17 מאי 1971)
ירושלים, הכנסת, שעה 16.00

א. מסמכים שהונחו על שולחן הכנסת

הי"ד ר. ברקת:
אני מתכבד לפתוח את ישיבת הכנסת. ראשונה נשמע הודעה על המסמכים שהונחו על שולחן הכנסת.
מוזכיר הכנסת ת. ליאור:
ברשות יושב-ראש הכנסת, הנני מתכבד להודיע כי

ב. הודעת ראש הממשלה על משפט לנינגרד

הסוכנויות הסובייטיות מפיצות ידיעות כי הנאשמים מודים, כביכול, בהאשמות המיוחסות להם. הסוכנויות מפיצות כי יש מהם שאפילו "מתוודים" ו"מתחרטים", כביכול, על חטאייהם. חברי הכנסת, הודעות אלו מזכירות לנו את משפטי הראווה והעלילה מן השנים האפלות של האלימות הסטאלינית.

הנסיון הנורא, להעלים מעיני העולם את המתרחש בבית-המשפט בלנינגרד, לא הצליח. גם הפעם, כמו במשפט לנינגרד הקודם, מוצאות ומגיעות אל העולם ידיעות מקוטעות המספרות על האמת שמבקשים להסתירה.

יושבת-ראש בית-המשפט, השופטת איסקובה, מתנגדת כלפי הנידונים בצורה עוינת ומגמתית. היא נוהגת לשטע ולהפסיק את הנאשמים באמצע דבריהם, במיוחד כאשר הם מתאוננים על גילויים של אנטישמיות בברית-המועצות ועל הסירוב להתיר להם לעלות לישראל. לעומת זאת מנסה השופטת להשיג מפי הנאשמים אישור והודאה בדברים שנשפטו מפייהם בשיטות של לחץ ושיש בהם כדי להפיל אותם.

יהודים רבים במוסקבה ובלנינגרד שרויים עתה בדאגה, כי צפויים משפטים נוספים מן הסוג הנוכחי. גם סוכנויות טא"ס ונובוסטי מבשרות הכנה של משפטים נוספים - בקייסינגיב משפטם של תשעה יהודים עומד להיפתח ב-19 במאי, וכן לארבעה יהודים מריגה צפוי משפט העומד להתחיל ב-24 במאי.

חברי הכנסת, אשמתם האחת והיחידה של נאשמי לנינגרד היא רצונם לעלות, שאיפתם להתאחד עם עמם במולדתו. יהודים אלה אינם פועלים נגד המשטר בברית-המועצות. הם אינם מהווים מחתרת אנטי-סובייטית. כל חטאם הוא לימוד עברית, אהבת ספר עברי, קריאת ספר "מתחרתי" כמו "אקסודוס". אין להם כוונה להסתיר את אהבת ישראל שבלבם. אין הם רוצים להיות שונים ונופלים מבני לאומים אחרים בברית-המועצות. הם חותמים בגלוי על עצומות ומציינים את כתובותיהם.

הנסיון להציג את השאיפה לעלייה כאילו היא מזימה נגד המשטר בברית-המועצות הוא מוגחך ונפשע גם יחד. טענה זו אינה רק עלילה אנטי-ציונית, אלא גם שישו

הי"ד ר. ברקת:
חברי הכנסת, אנו פותחים בסעיף כ"ו של סדר-היום: הודעת הממשלה על משפט לנינגרד. ההודעה תימסר מפי ראש הממשלה.

ראש-הממשלה ג. מאיר:
כבוד היושב-ראש, חברי הכנסת. ב-11 במאי התחיל בלנינגרד משפטם של תשעה מבני עמנו, ואלה הם: ולדימיר מוגילבר, יליד 1940, מהנדס; לסל קמינסקי, יליד 1930, מהנדס; הלל בוטמן, יליד 1933, מהנדס; לב קורנבליט, יליד 1922, מתמטיקאי; לב יגמן, יליד 1940, מהנדס; שלמה דרונו, יליד 1932, מהנדס; ויקטור בגולסבסקי, יליד 1940, מהנדס; ויקטור שטיילבנס, יליד 1943, רופא; מיכאל קורנבליט, יליד 1937, רופא שניים. שישה מבין העומדים לדין הושמו בכלא ב-15 ביוני 1970, בבקרו של אותו יום שבו נאסרו נידוני המשפט הלנינגרדי הראשון, ויתרם נעצרו לאחר-מכן.

לפי עדויות שהסתגנו מלנינגרד לא ניתן לעצורים לראות את קרוביהם במשך כל חודשי מעצדם. הם הוחזקו בבידוד מוחלט. שירותי הבטחון היו חפשיים לחקור אותם בהתאם לשיטותיהם הידועות לשמצה. ההודעה על המשפט הפתיעה את קרוביהם של האסירים ימים ספורים לפני פתיחתו.

לפי הידיעות שנמסרו על-ידי יהודים ממוסקבה לכתבים של עתונות חוץ-לארץ, שניים מבין העצורים הואשמו בקשר עם פרשת חטיפת מטוס, ואילו כל האחרים נעצרו והואשמו על חטא תעמולה אנטי-סובייטית והתארגנות בלתי-ליגלית, אך סוכנויות טא"ס ונובוסטי, בדיוחים יומיומיים לחוץ-לארץ, מנסות ליצור רושם כי שמונה מתוך תשעה הנידונים היו, כביכול, מעורבים בפרשת חטיפת מטוס. הסוכנויות הרשמיות עמלות ליצור את הרושם שהמשפט מתנהל בדלתיים פתוחות, אך לכתבי עתונות חוץ-לארץ, אלה היושבים בברית-המועצות ואלה שניסו להגיע למשפט, לא ניתנה הרשות להיות נוכחים. אולם בית-המשפט הורשו להיכנס כ-150 איש, רובם אנשי שירותי הבטחון. דק למעטים מבני משפחותיהם של הנידונים ניתנה הרשות לשבת באולם.

מל במה זו אנו קוראים אל ממשלות, פרלמנטים, אנשי דת, אנשי רוח, למורים ומחנכים, נוער וסטודנטים, לדעת הקהל השוחרת צדק, בכל הארצות, להרים קול, להתערב אצל השלטונות בברית-המועצות בתביעה לחדול משיטת המשפטים הפוסלים כנגד יהודים הנידונים על חטא רצונם לעלות, לשחרר את הנאשמים החפים מפשע, זכותו של יהודי, הרוצה בכך, לעלות למולדת עמו, היא זכות טבעית אשר בריית-המועצות חייבת להכיר בה. המאבק למען תוכר זכות זאת הוא לגיימי וראוי לתמיכה מצד כל שוחרי צדק וזכויות האדם.

ליקירינו הנידונים נגיד: זה חודשים שאתם נתונים בכלא במצב של בידוד גמור, אך אני מאמינה כי על אף הבידוד אינכם מרגישים עצמכם מנותקים מאתנו, כפי שאנו מרגישים עצמנו מאוחדים אתכם. יחד עמכם יושבים כולנו על ספסל הנאשמים על חטא הנאמנות לציין ולישראל. שאו ברכה ועידוד מישראל ומכל יהודי באשר הוא שם.

הי"ד ר. ברקת:

רשות הדיבור לחברי-הכנסת בגין, אשר יביא הצעת סיכום על הודעת הממשלה בשם הסיעות הבאות: המערך (העבודה-מפ"ם); גח"ל; מפד"ל; אגודת ישראל; המפלגה הליברלית העצמאית; הרשימה הממלכתית; קידמה ופיתוח; פועלי אגודת ישראל; שיתוף ואחווה; העולם הזה - כוח חדש; המרכז החפשי; מק"י.

מנתם בגין (גח"ל):

ברשות היושב-ראש, על דעת הסיעות בכנסת: המערך (עבודה-מפ"ם); גח"ל; מפד"ל; אגודת ישראל; אל; המפלגה הליברלית העצמאית; הרשימה הממלכתית; קידמה ופיתוח; פועלי אגודת ישראל; שיתוף ואחווה; העולם הזה - כוח חדש; המרכז החפשי; מק"י, ובשמן - הריני מתכבד להציע לבית הצעת סיכום על הודעת הממשלה שבמסרה מפי ראש הממשלה, בישיבת הכנסת ביום כ"ב באייר תשל"א - 17 במאי 1971, לאמור:

הכנסת, בשם העם בישראל, מביעה הודות עם היהודים הנשפטים בלינגרד, מאחורי דלתים סגורות, על שאיפתם לשוב למולדתו ההיסטורית של העם היהודי.

הכנסת קובעת כי להאשמות ולהודאות הנמסרות במשפט חשאי כזה אין כל תוקף מוסרי ומשפטי.

הכנסת תובעת מאת השלטונות בברית-המועצות לשחרר את העצורים, לחדול מעריכת משפטים כנגד יהודים חפים מפשע המבטאים את השאיפה לשיבת ציון, ולהכיר בזכות כל היהודים, הרוצים בכך, לעלות לישראל.

הכנסת שבה וקוראת לממשלות, לפרלמנטים, לאנשי רוח ודת, לבני הנוער, למחנכים ולדעת הקהל בכל הארצות, להרים קולם, להתערב אצל השלטונות בברית-המועצות בתביעה לביטול משפטי דריפה, לשיחרור הנידונים והעצורים, להכרה בזכותו הטבעית של כל יהודי יהודי לעלות למולדתו ההיסטורית.

הי"ד ר. ברקת:

חברי הכנסת, אני מעמיד להצבעה את הצעת הסיכום אשר הובאה על ידי חברי-הכנסת בגין.

הצבעה

הצעת הסיכום שהובאה על-ידי חברי-הכנסת מ. בגין נתקבלה.

נגד יהודים בכל העולם, כאילו השאיפה לעלייה, שהיא נחלת היהודים בכל אתר ואתר, מוגבלת לברית-המועצות לבדה. כל מאמץ לדכא שאיפה לציין חייב להביא לנקיטת שיטות נפשעות שאינן הולמות חברה אנושית, ויהיה המשטר שלה אשר יהיה. מדיניות זו עומדת בסתירה לזכויות האדם היסודיות. אין לשפוט אנשים על שאיפותיהם, על שהם מכירים בזכויות אדם שלהם ונאבקים בדרכים חוקיות על הכרת זכותם.

ערב פתיחתה של ועידת המפלגה הקומוניסטית הסובייטית הגדילו השלטונות בברית-המועצות את מספר היתרי היציאה לישראל. זכינו לעולים במספר שלא היינו רגילים לו קודם לכן. בירכנו על כך בכל לב. זהו לא רק צעד צודק כלפי היהודים הרוצים לעלות, אלא גם צעד מעורר אהדה, אך, למרבה הצער, המשפט בלינגרד חוזר ומוכיח כי אסור לנו להיות רגועים. במקום לנהוג לפי השכל הישר וזכויות האדם ולהתיר לנידוני בלינגרד לעלות לישראל, כפי שהורשו חלק מחבריהם, בא המשפט ומלמד כי נמשכת השיטה הנוראה של הטלת אימים וטרור, המכוון לשבור רוחם של שוחרי ציון ונאמניה.

כולנו נסערים ומודאגים, כולנו זועמים. איש מאתנו לא שכה ואינו יכול לשכוח מה מברשים משפטים בברית-המועצות. כיצד נוכל להסיח את לבנו מהמשפט הלינגרדי הראשון? דעת הקהל הנאורה ברחבי העולם יצאה בחמת זעם ומחאה נגד פסקי-הדין האכזריים. הנאשמים שנידונו למוות, פסקי-דינים המותק, אך דבר זה אינו יכול להרגיענו. עונשי מאסר ארוכים הוטלו עליהם והעולם כולו יודע טיבם של מאסר ויסורים בכלא סובייטי. אנו חוזרים ואומרים: הכוונה במשפטים אלה היא לא רק לשפוט את הנאשמים, אלא יותר מכל להטיל פחד ומורא על האחרים לבל יעזו להביע רצונם וכמיהתם לעלות לישראל.

חברי הכנסת, ככל שאנו נפגשים עם אחינו משם, כן גוברת ומתחזקת מופלאה זו באמצעים שרירותיים. התעוררות בקרב היהודים בברית-המועצות היא עמוקת שרשים וענפה מאוד, ואך איזולת היא לקוות כי אפשר לדכא התעוררות מופלאה זו באמצעים שרירותיים. התעוררות זו יונקת ממעינותיה הזכים של ההיסטוריה עתיקת היומין של עמנו. היא ניוונה מלקחיה של השואה מזה, ומן המופת של תקומת ישראל מזה. שיטות של אלימות יש בכוחן להביא סבל, מרירות וחרון, אך אין בכוחן לסתום מעיינותיה של התעוררות.

אתמול הלכנו, כל חברי הממשלה, אל הכותל המערבי ללחוץ ידיהם של העולים העומדים שם בשביתת מחאה. בלחיצת יד חמה זו ביקשנו להביע הודות שלמה עם הנידונים החפים מפשע ועם כל יהודי בברית-המועצות שהוא מועמד לשבת על ספסל הנאשמים על עוון אהבת ציון וישראל. ביקשנו לבטא מחאה על שיטת הנגישות המוצלת את החוק והמשפט לשרותה של מדיניות צינית ואכזרית.

אנו מרגישים כי זכות וחובה היא לנו לקרוא אל אומות העולם לא להתשות, לא לעבור לסדר-היום. אנו קוראים להגביר מאבק צודק ואחראי זה תוך מיצוי כל הדרכים הציבוריות ההולמות את המטרה הקדושה הזאת. על אף האטימות וקשיחות הלב של שלטונות בריית-המועצות ישנו סיכוי, שמאבק כל-עולמי לא יישאר בלי השפעה, אלא ישא פרי. אל נניח להרגל ולעייפות להתיש את המאבק הצודק הזה.

ג. חוק האזרחות (תיקון מס' 3), תשל"א - 1971* (קריאה שנייה וקריאה שלישית)

ואיש יולד בה" - וחכמינו פירשו את הביטוי "איש ואיש"
כך: אחד הנולד בה ואחד המצפה לדאותה.

החוק הזה שנתגבש לנוסח אחד המוגש לכם בהצעת הממשלה, מביא תיקון לאלה הנקראים בדברי חכמינו "המצפים לדאותה", אלא שנסיבות שאין להם כוח לשנותה, ואשר אהנו מנסים להשפיע עליהן ולתקן למוטב, מוגעות מהם למלא את שאיפתם ולהצטרף אלינו בארצנו.

תקוות רבות נקשרות לחוק זה, תקוות שאהנו חשים בלבנו, ותקוות שבלבם של אלה שלעזרתם ולתקנתם יתקבל חוק זה בכנסת, כפי שאהנו מקווים. התקווה, ראשית כל, לרומם את רוח "המצפים לדאותה", לראות את ארץ ישראל ואת מדינת ישראל; לרומם את רוחם על-ידי ידיעה שלא רק משאלות שקטות בעומק הלב נתונות להם, אלא שמדינה ריבונית זו גם מוצאת לנכון לרשום בספר החוקים שלה אותו התיקון האומר להם, שהם אמנם שייכים אלינו, וששאיפתם היא שאיפה לגיטימית המוכרת במדינה הזאת.

תקווה שנייה היא שגם העולם הרחב, הנאור, זה המזדהה עם קרונות הצדק, יראה כי אמנם מדינת ישראל מצהירה לפני כולם, ובאוני כולם, שלפי דעת המדינה, מנהיגיה ומחוקקיה, כל עם ישראל וכל בן לעם ישראל והגלוים אליו רשאים לחיות בארצם ולעלות אליה.

תקווה שלישית היא, שהכלי התחקיתי הזה שאהנו יוצרים היום גם יתן לנו מסגרת לסעד לכל אלה הזקוקים כל כך לסעד זה.

שתי היומות האלה שהזכרתי מצאו כל אחת לבוש חקיקתי וניסוח שונה לפי הבנת היומיום, וכל אחת משתי היומות האלה מצאה את הטיפול הראוי לפי תקנון הכנסת: הצעת הממשלה, עם הקריאה הראשונה בחדר-שים אדר ואייר; והצעת חבר הכנסת בנימין הלוי בדיון הטרומי שהתקיים בוועדה, שוב בהתאם לתקנון. בהליכה בשני המסלולים האלה נתלבנו כמה מן הגישות וכמה מן האפשרויות והדרכים הרצויות כדי ששפר את סיכויי התועלת שבחקיקה הזאת. נוסף על זה אציין בסיפוק, שבדיון נתגלתה נכונות לויתורים משני הצדדים, וכל אחד משני הצדדים ראה בסיפוק את האפשרות לאמץ מחשבות ורעיונות טובים של האחר.

עתה נוסף לדיון הזה, לפי הפרוצדורה שתיארת, גורם הזמן. אלה הם ימים גורליים לעומדים במשפטיהם ברוסיה, בלנינגרד, ולמצפים למשפטים נוספים, כבר בעוד יומיים, או בעוד ימים אחדים, בערים אחרות. גורם הזמן, האומר כי עלינו להחיש מתן כל ביטוי של נכונות לעזרה שאהנו יכולים לגבש אותו, גורם הזמן הזה היה לסיבה נוספת להתחשת קבלתה של הצעת הממשלה, ושמה אני שאני יכול להביא היום לפני הכנסת את הצעת החוק של הממשלה, לאחר תיקונים מסויימים שעוד אעמוד עליהם, ללא הסתייגות, ומתוך תמיכה מלאה של כל חברי הוועדה, לרבות חבר ועדת החוקה, חוק ומשפט, חבר הכנסת בנימין הלוי, שראה כי אחרים מטענותיו, מרעיונותיו, נת-

היו"ר ר. ברקת:

חברי הכנסת, אנו עוברים לסעיף כ"ז של סדר-היום: חוק האזרחות (תיקון מס' 3), תשל"א - 1971, קריאה שנייה וקריאה שלישית. ועדת הכנסת, על-סמך סעיף 99 של תקנון הכנסת, התירה קריאת חוק זה מבלי שיהיה מונח על שולחן הכנסת 24 שעות לפני הקריאה. רשות הדיבור ליושב-ראש ועדת החוקה, חוק ומשפט, חבר הכנסת גולדשמידט.

יוסף גולדשמידט (יו"ר ועדת החוקה, חוק ומשפט):

כבוד היושב-ראש, כנסת נכבדה. זכות גדולה היא לי להביא לפני הכנסת, בשם ועדת החוקה, חוק ומשפט, את חוק האזרחות (תיקון מס' 3), תשל"א - 1971, לקריאה שנייה וקריאה שלישית. לא יוכל להיות המבחין הולם יותר, תואם יותר את רוח ישראל, את הדברים היוצאים מהלב שנכנסו ללב כולנו, דברי ראש הממשלה והממשלה ודברי הטיכום שנתאשרו על-ידי כל חברי הכנסת הנוכחים כאן, מאשר הלבשת הרעיון של תמיכת המדינה בכל יהודי באשר הוא שם - ובמיוחד באותם יהודים ששאיפתם היא לעלות ארצה, ואשר הגשמת שאיפה זו נשללת מהם - בלבוש חקיקה שהיא הביטוי לרוח זאת.

ברוח הדברים העתיקים הכתובים בספרי הנביאים שלנו - "ציון במשפט תיפדה ושביה בצדקה" - אם ייעשו צדק באלה הרוצים לשוב זלינו, הרי פדיון ציון ופדיונם הם מובטחים.

חוק זה שאני מגיש היום לקריאה שנייה ושלישית, תוצאה הוא של שתי יוזמות שנקטו בהודשים האחרונים: בסוף כסלו תשל"א הגיש חבר הכנסת בנימין הלוי הצעת חוק פרטית ליושב-ראש הכנסת והסגנים, ובתודש אדר השנה, ב-15 במאוס 1971, הונחה על שולחן הכנסת על-ידי הממשלה הצעת חוק בנוסח שונה ובמבנה שונה, שהובא לקריאה ראשונה בט' באדר השנה. הדיון וההעבר דה לוועדת החוקה, חוק ומשפט התקיימו בט' באייר ובי' באייר. באותו יום, י' באייר, זנה ועדת החוקה, חוק ומשפט דיון טרומי בהצעת החוק הפרטית של חבר הכנסת בנימין הלוי, כפי שתקנון הכנסת קובע.

ענייני של החוק, ענייני של שתי ההצעות אחד הוא, והוא - הענקת אזרחות ישראלית, עוד לפני עלייתם ארצה, לאנשים הזכאים לעלות לישראל מכוח השבות.

אין אני צריך, בהזדמנות זו, להאריך ולחזור על המניעים שהביאו לחקיקה זו בזכות שתי היומות גם יחד. כל המניעים, המחשבות והרעיונות המנחים שהביאו לחקיקה זו באו לביטוי באחדות ראויה לציון של כל חלקי הבית בדיונים שהתנהלו כאמור במליאת הכנסת, וגם בדיון שהתנהל בשתי ישיבות ועדת החוקה, חוק ומשפט. רק על דבר אחד רוצה אני לחזור בהזדמנות זו: דבר שנאמר בדיון במליאה בתחילת החודש הזה: שהרעיון היסודי של חקיקה זו של הענקת אזרחות או, בצורה כללית יותר, הכרת העובדה שכל יהודי באשר הוא שם, הוא אזרח ישראל בכוח, ציוני על-ידי שני חברי הכנסת, גריה וגרוס, ככתוב בספר תהילים - "ולציון ייאמר איש

כתוצאה מכך שמענו גם היום את הצעת הסיכום מפי חברי-הכנסת בגין שנתקבלה ללא הימנעות וללא הסתייגות.

גם הצעת החוק הזאת, שאני מביא לפניכם לקריאה שנייה, מוגשת ללא הסתייגות. כולנו רוצים שחוק זה יתקבל ויירשם בספר החוקים של המדינה. בקשתי, אם כן, להעמיד הצעה זו להצבעה.

היו"ר ר. ברקת:

מאחר שזו הופעתו הראשונה של חברי-הכנסת גולדשמידט כיושב-ראש ועדת החוקה, חוק ומשפט, אני מבקש לברך אותו ולאחל לו הצלחה מלאה בתפקידו החדש והאחראי.

אנחנו עובדים עתה להצבעה. אין הסתייגויות להצעת החוק.

ה הצ ב ע ה

בעד סעיף 1	-	רוב
נגד	-	2
נמנעים	-	1

סעיף 1 נתקבל.

היו"ר ר. ברקת:

אני מעמיד את החוק להצבעה בקריאה שלישית.

ה הצ ב ע ה

בעד	-	85
נגד	-	2
נמנעים	-	1

חוק האזרחות (תיקון מס' 3), תשל"א-1971, נתקבל.

היו"ר ר. ברקת:

רשות להנמקת הימנעות לחברי-הכנסת א. אבנרי.

אורי אבנרי (העולם הזה-כוה חדש):

כבוד היושב-ראש, כנסת נכבדה. אנו תומכים בכל לב בהצעה להעניק אזרחות מוקדמת לגרדפים המבקשים לעלות לישראל והדבר נמנע מהם בכוח על-ידי משטר של שרירות ורשע. לבנו עם יהודי-המועצות המופקרים לרדיפה.

לצערנו לא יכולנו להצביע בעד הצעת חוק זו, באשר אין היא מבדילה כלל בין גרדף ומי שאינו גרדף, ומאפשרת הענקת אזרחות רק למי שמוגדר כיהודי לפי ההלכה הדתית, האורתודוקסית, ובני משפחתם.

היינו מצביעים בהתלהבות למען ההצעה, אילו נוסחה כך: „גרדף שהביע רצונו להשתקע בישראל והמודדה עם מדינת ישראל, שנמנע ממנו הדבר בעל כורחו - רשאי שר הפנים להעניק לו, לפי בקשתו, אזרחות“.

כבוד היושב-ראש, אולי זוהי הזדמנות להביע את צערי על הערה שהערת בעת הדיון בקריאה הראשונה על הצעת חוק זו, כאשר נשללה זכות הדיבור מחברי-הכנסת תמיר וממני. בעידנא דדיתתא השתמשתי במלה „קרקס“ לגבי הדיון. אני סבור, שביטוי זה אין מקומו בכנסת ואני מצטער עליו.

גשמו בהצעת החוק של הממשלה וגם הכיר בכך שגורם הזמן חשוב וראוי להתחשבות.

מה זה תנאי החוק העיקריים והתיקונים שחלו בו לעומת הנוסח הראשון של הצעת הממשלה שהונהג על שולחן הכנסת? שני תנאים שמדו: האחד, הבעת הרצון להשתקע בישראל; תנאי שני, שהמבקש זכאי לקבל אשרת עולה לפי חוק השבות.

בהצעה זו, כמו בהצעה המקורית של הממשלה, לא צויינה או לא הוסמכה הזכות לאשרת עולה לסוג מסויים של עולה המגוי בחוק השבות, ועל כן כל הסוגים של אלה הראויים והזכאים לאשרת עולה, לרבות בני המשפחה של העולה, כלולים בהצעת החוק הנוכחית, לפי סעיף 4 של חוק השבות כפי שנתקבל בכנסת לפני שנה וחודשיים.

נאמר שהוא זכאי לאשרת עולה, אבל לפי תיקון שנתקבל הוספנו גם „אם כבר קיבל את האשרה“; גם אז, אם למרות האשרה שבידו לא הצליח לעזוב את הארץ שהוא גר בה ולעלות ארצה, הרי הגנת החוק הזה והזכות על פיו ניתנות לו.

הוועדה דנה והכריעה שיש להתבסס על אשרת העולה ולא על תעודת העולה, וזה מתוך קבלת הטענה שתעודת העולה היא בדרך כלל מסמך הניתן לעולה לאחר עלייתו ארצה, ואילו החוק הזה בא במיוחד לתקנתם של אלה שאינם יכולים עדיין להימצא כאן, ורוצה לסייע להם לעזוב את ארצם ולבוא הנח. לפיכך נמצא כמתאים יותר המסמך של אשרת העולה, ולכן תמצאו בהצעת החוק המונחת לפניכם את הביטוי הזה.

תיקון 'הוספה חשובים בחוק הזה הם עניין מתן שיקול דעת לשר הפנים בהענקת האזרחות או שלילת ההענקת הזאת. להעניק לשר הפנים שיקול דעת זה נראה נחוץ בעיני הכל, כי חוק זה אינו מוגבל ליוצאי או גרי מדינה מסויימת, ושום מדינה אינה נזכרת כמדינה שממנה באה הבקשה לעלות ארצה ולקבל את האזרחות. שום מדינה אינה נזכרת. אין שום הגבלה של זמן ולא נזכרות כל נסיבות שבגללן נאלץ יהודי שרוצה לעלות לבקש את הזכות הזאת ואינו יכול ללכת בדרך הרגילה, להקדים את עלייתו לקבלת תעודת העולה. היות שכן, קיימות האפשרויות של הגשת בקשות כאלה גם מצד אנשים שאולי בגללם בלבד לא היינו מחוקקים את החוק הזה ולא למענם נעשה הצעד הזה. במצב זה הכרחי הוא שהחוק יעניק שיקול דעת לשר הפנים ועל-ידי זה לא יפ-קיר אותו לתביעות משפטיות במקרה שהוא ימצא לנכון לשלול את הזכות הזאת. מתן שיקול דעת בחוק הוא במידה רבה הגנה מפני תביעות משפטיות כאלה.

המלים האחרונות שבהצעת החוק: „לפני עלייתו“, מבטאות בעצם את עיקר הכוונה הזאת. אלה מאחינו בני ישראל הנמצאים באותה מדינה השוללת מהם את האפשרות לעלות ארצה, מקוים שהענקת האזרחות בהיותם עוד שם, לפני עלייתם, עשויה לשנות את מעמדם ולשפר אותם, עשויה לתת בידי מדינתנו או מדינות אחרות את האפשרות של הגשת עידוד וסעד כדי שיוכלו לעזוב את מקומם ולהצטרף אלינו במדינת ישראל.

אדוני היושב-ראש, חברי הכנסת הנכבדים. אחדות דעים רחבה הקיפה כמעט את כל הבית בכל ההזדמנויות ובכל הדיונים, בדיון בקריאה הראשונה בהצעת הממשלה, בדיון בהצעת החוק הפרטית בוועדת החוקה, חוק ומשפט.

— ברכת הכנסת ליהדות ברית-המועצות (ברקת); מסמכים שהוגחו על שולחן הכנסת (ביבי, ליאור); שאלות ותשובות (ביבי, אבנרי, אלמוגי, פרוש, טובי) —

ד. ברכת הכנסת ליהדות ברית-המועצות

הי"ד ר. ברקת:
חברי הכנסת, משלחת של הכנסת תצא עתה לרחבת הכותל למסור ליהודי ברית-המועצות, היושבים שם שבינת מחאה, את נוסח ההחלטה שנתקבלה על-ידי הכנסת, כדי לחזק את רוחם ולהעביר באמצעותה את ברכת הכנסת כולה ואת הזדהותה עם יהדות ברית-המועצות.
הישיבה נפסקת והיא תתחדש כעבור 45 דקות.

הי"ד מ. ביבי:
אני מתכבד לפתוח את ישיבת הכנסת. נשמע עתה הודעה על המסמכים שהוגחו על שולחן הכנסת.

(הישיבה הופסקה בשעה 16.43 וחודשה בשעה 17.33)

ה. מסמכים שהוגחו על שולחן הכנסת

תמיר — חוק לתיקון פקודת העיריות (מס' 12) (מבקר העיריה), תשל"א—1971.
ג. לדיון מוקדם — חוק תרומת אברים, תשל"א—1971 — הצעת חבר-הכנסת מאיר אביזוהר.
ד. החלטות בדבר אישור הוראות — 1. בצו שעת-חירום (שיעור תשלום חובה) (תיקון מס' 7), תשל"א—1971; 2. בצו-שעת חירום (שיעור תשלום חובה) (תיקון מס' 9), תשל"א—1971; 3. בצו שעת-חירום (שיעור תשלום חובה) (תיקון מס' 10), תשל"א—1971; 4. בצו מס קנייה (סתורות ושירותים) (הטלת מס ושי-עורו) (תיקון מס' 100), תשל"א—1971.

הי"ד מ. ביבי:
אני מתכבד לפתוח את ישיבת הכנסת. נשמע עתה הודעה על המסמכים שהוגחו על שולחן הכנסת.

מזכיר הכנסת ה. ליאור:
ברשות היושב-ראש, הנני מתכבד להודיע, כי הוגחו היום על שולחן הכנסת:

א. לקריאה ראשונה, מטעם הממשלה — חוק הנויקים האזרחיים (אחריות המדינה) (תיקון מס' 2), תשל"א—1971.

ב. לקריאה ראשונה, מטעם חבר-הכנסת יוסף

ו. שאלות ותשובות

2. אם כן — האם ננקטו צעדים נגד המפעל על עבודתו בשבתות ובחגים, ועל התנאות תנאי מפורש על כך, המונע עבודה במפעל ליהודים שומרי תורה ומצוות? 3. אם לא — אילו צעדים ינקוט משרדך בעניין זה?

שר-העבודה י. א. אלמוגי:
1. במפעל "סריגי ססיל" מועסקים בסך-הכל 350 עובדים. המפעל קיבל היתר לעבודה בשבת במחלקה אחת בלבד, מחלקת הטקסטיליזציה של דילון. ההיתר ניתן ל-6 עובדים למשמרת.

2. הכפעת מעסיק אחוז ניכר של דתיים ללא כל אפליה.

3. אכן, בעל המפעל מודה כי החתים בעבר על טופס כמצורף לשאלתה, אולם הבטיח כי ימחוק התו-ספת בטפסים בעניין עבודה בשבת ובחג.

4. הובהר לבעל המפעל, שאם יאלץ עובד, שהוא תם על טופס הקבלה בעבר, לעבוד בשבת על סמך ההיתר שניתן על-ידי משרד העבודה, נבטל ההיתר מיד.

3. ביטול העסקתם של פועלי דחק בכפר רמה חבר-הכנסת ה. טובי שאל את שר העבודה ביום כ' בשבט תשל"א (15 בפברואר 1971):

למועצה המקומית רמה נותרו 4 עובדי דחק שמשרד העבודה המשיך להחיר את העסקתם בפיקוח המועצה, וזאת לאחר צומצמה בהתמדה מכסת עובדי הדחק למועצה.

לפני שלושה חודשים ביטל משרד העבודה כליל את ההקצבה הזאת למועצה המקומית רמה והעביר את 4 פועלי הדחק האלה לכרמיאל.

הי"ד מ. ביבי:
אנחנו עוברים לסעיף א' של סדר-היום: שאלות ותשובות.

1. ביצוע חוק שכר שווה לעובדת ולעובד חבר-הכנסת א. אבנרי שאל את שר העבודה ביום כ' בשבט תשל"א (15 בפברואר 1971):

נמסר לי כי במספר הסכמים קיבוציים, שנרשמו על-פי חוק הסכמים קיבוציים (כמו למשל בענף עובדי הכריכות), קיימת הבחנה בין שכרה של אשה עובדת לבין שכרו של גבר, וזה בניגוד להוראות חוק שכר שווה לעובדת ולעובד, תשכ"ד—1964.

רצוני לשאול:
1. האם העובדים דלעיל נכונה?
2. באילו הסכמים קיבוציים קיימת הבחנה כנ"ל בין שכר אשה לשכר גבר?
3. אם נרשמו הסכמים כנ"ל — מדוע נרשמו?

שר-העבודה י. א. אלמוגי:
ראה תשובתי שניתנה ביום 24 בפברואר 1971 לשאלתה של חבר-הכנסת דב זיזין באותו עניין.

2. מניעת עבודה בשבת במפעל "סריגי ססיל" חבר-הכנסת מ. פרוש שאל את שר העבודה ביום כ' בשבט תשל"א (15 בפברואר 1971):
הגיע לידי טופס הודעת קבלה לעבודה של מפעל "סריגי ססיל" באשקלון, בו מותנה תנאי מפורש המחייב עבודה בשבתות ובחגים.

רצוני לשאול:
1. האם ידוע למשרדך על העבודה בשבתות ובחגים במפעל זה?

החמישית פרצה שביתה של הטכנאים וההנדסאים בתנאי-עה לביטול התקנות. כתוצאה ממשא-ומתן והסכם משולש בין אגודת האינג'נירים, הסתדרות הטכנאים והממשלה, הוקמה בתאריך 12.8.69 ועדה מקצועית פריטטית בראשותו של פרופ' א. קצ'לסקי.

בהסכם בין הצדדים נאמר: "מאחר שכל הצדדים הנוגעים בדבר מאוחדים בדעה כי יש צורך להכניס תיקונים בתקנות הנ"ל, הגני מתחייב בזה, בשם ממשלת ישראל ועל דעתה, כדלהלן:

1. תוקם ועדה פריטטית מורכבת משני נציגים של אגודת האינג'נירים והארכיטקטים, שני נציגים של הסתדרות ההנדסאים והטכנאים, והנציגים הנ"ל יקבעו אישיות מוסכמת אשר תעמוד בראש הוועדה.

2. על הוועדה לבדוק את רמות ההכשרה השונות במקצוע ההנדסה ולקבוע לאיזה נושא ולאיוו פעולה בענפי ההנדסה השונים ייקבע ייחוד פעולות, וזאת לדמה הנדסית אשר הינה מעל ומעבר להשכלה הנרכשת בבתי-הספר להנדסאים המוכרים המלמדים בהתאם לתכניות והחלטות ועדת-הגג להכשרת הנדסאים וטכנאים, ובהת-חשב בנסיון הנרכש לאחר הלימודים.

3. הוועדה תסיים עבודתה תוך שני חודשים. החל-טות הוועדה תתקבלנה ברוב דעות. הוועדה רשאית לבקש ארכה לסיום עבודתה, ושר העבודה יפעל בהתאם לסעיף 5 עד תום עבודתה.

4. שר העבודה יפעל בהתאם להמלצותיה של הוועדה.

5. עד לביצוע המסקנות הסופיות של הוועדה לא יפעיל שר העבודה את תקנות ייחוד הפעולות, וזאת בדרך הרשמית הנדאית לו — לאחר שיוועץ במועצת המהנדסים והאדריכלים.

ההסכם נשמר במלואו והקפדתי על מילוו.

עם קבלת המלצות הוועדה אפעל בהתאם להסכם ואתקין תקנות המותאמות להמלצות אלו.

5. סלילת כביש העוקף את העיר טבריה

חבר-הכנסת ש. לורנץ שאל את שר העבודה ביום י"ד באדר תשל"א (11 במארס 1971):

בשבוע שעבר אירע אסון כבד בטבריה ובו קופחו חייהם של ארבעה תושבים כתוצאה מהתדרדרות משאית כבדה שאיבדה את בלמיה במורד התלול ברחוב נצרת בטבריה. מורד תלול זה משמש כביש ראשי שבו עוברות משאיות כבדות העושות דרכן לישובי הגליל ועמק הירדן.

לאחר שכבר אירעו אסונות במקום זה, התריעו ראשי העיר טבריה על כך ודרשו סלילת כביש העוקף את העיר, כדי שהמשאיות הכבדות הנוסעות למקומות הנ"ל לא תצטרכנה לעבור דרך המורד התלול הנמצא במרכז העיר.

הגני מבקש לשאול:

1. האם מתכננת מע"ץ סלילתו של כביש עוקף כנ"ל?

2. אם כן — מתי תתחיל סלילתו ומה המועד המשוער לסיום העבודה?

3. אם לא — אילו צעדים נוקט כבוד השר כדי למנוע אסונות דומים בעתיד?

למרות הפגיות החוזרות ונשנות לא נענה משרד העבודה לפניית המועצה להמשך העסקתם של פועלי הדחק. העברת 4 פועלי דחק אלה מעבודה ברמה לעבודה בכרמיאל פוגעת בעבודת המועצה המקומית ברמה.

רצוני לשאול:

1. מדוע הועברו ארבעת פועלי הדחק מעבודה במועצה המקומית רמה לעבודה בכרמיאל?

2. האם מוכן כבוד השר לבדוק את האפשרות של החזרת 4 פועלי הדחק לעבודה בכפר רמה?

שר-העבודה י. א. אלמוגי:

1-2. העבודות היוזמות בוטלו כליל החל מחודש אוגוסט 1970.

חברת "המשקם" מעסיקה עובדים במימון חלקי של מזמני העבודה, ומכאן שכפר רמה יכול להזמין 4 פועלים ואף יותר מ"המשקם", לפי הגוהגים המקובלים.

4. הסדרים לביצוע הרישוי לפי חוק המהנדסים והאדריכלים

חבר-הכנסת י. ה. קלינגהופר שאל את שר העבודה ביום י"ד באדר תשל"א (11 במארס 1971):

בפסק-הדין שניתן ב-30 בינואר 1969, בתיק בג"צ 265/68 (פ"ד כ"ך ג, חלק ראשון, עמ' 132) נדונו העיכובים אשר חלו בהפעלת חוק המהנדסים והאדריכלים, תשי"ח-1958, מאז נתקבל חוק זה בכנסת. בפסק-דין זה קבע בית-המשפט העליון, כי "ייחוד הפעולות" למהנדס רישוי או לאדריכל רישוי על-פי תקנות המהנדסים והאדריכלים (רישוי וייחוד פעולות), תשכ"ו-1967, נכנס לתוקף ב-15 באוגוסט 1968, זאת משום שהתקנה, שדחתה בפעם החמישית את תחילתו — הפעם עד ל-1 באפריל 1969 — הותקנה שלא כחוק ועל כן היא חדרת תוקף.

באותו פסק-דין הטעים כבוד השופט זוסמן, כי "חובה" על מחוקק-המשנה "לעשות ולהשלים את מלאכת החקיקה הראשית, שלא יהא החוק לוקה בחסר".

אחרי מתן פסק-הדין נכללה בתוך התקנות הנ"ל תקנה חדשה, האומרת כי "הסדרים לביצוע הרישוי יסתיימו לא יאוחר מיום 1 באפריל 1970". מועד זה הוארך — על-ידי החלפת אותה תקנה — שלוש פעמים: לראשונה עד 1 באוגוסט 1971, אחר-כך עד 1 בינואר 1971, וכעת עד 1 ביוני 1971.

לאור השתלשלות עניינים זו אבקש מכבוד השר להשיבני:

א. מה נעשה עד עכשיו לקביעת הסדרים לביצוע הרישוי לפי חוק המהנדסים והאדריכלים?

ב. מה הצעדים שבעדו של כבוד השר לנקוט כדי להבטיח שההסדרים האמורים יסתיימו לא יאוחר מ-1 ביוני 1971?

שר-העבודה י. א. אלמוגי:

א-ב. ב-2 במאי 1967 פירסם שר העבודה דאז, מר יגאל אלון, תקנות לייחוד פעולות של מהנדסים ואדריכלים, וזאת על יסוד חוק המהנדסים והאדריכלים, 1953. הפעלת התקנות, שתחילתן נקבעה לתאריך 1 באוגוסט 1967, נדחתה מאז תשע פעמים. לאחר הדחייה

— שאילתות ותשובות (אלמוגי, פרוש, אליעד, י. תמיר); הצעה לסדר-היום (ביבי, סנהדראי) —

3. מה היא יעילותן של פעולות אלו, ומה הן הסיבות המקשות על פתרון סביר לבעיה?

שר-העבודה י. א. אלמוגי:

1-3. ביוזמתנו הוקמו מטות עירוניים המורכבים מכל הגורמים המטפלים בבעיות נוער.

שירות התעסוקה והאגף להכשרה מקצועית עורכים ביקורי בית ופעולות איתור אחרות כדי ליצור מגע עם גילאי 14-17 שאינם נמצאים לא במסגרת לימודית ולא בעבודה. כאלה ישנם לפי הערכתנו כ-25,000.

הקימונו מספר קלטים ובהם סוציולוגים, פסיכו-לוגים ומומחים אחרים. בקלטים מיישמים את הנער במסגרת המתאימה. המעקב שלנו מוכיח כי יש שכו לפעולותינו ובשלב זה הצלחנו לאתר ולשבץ כ-500 בני נוער במסלולי הכשרה מקצועית. נוער זה הפך מנוער שולי לנוער נורמלי ופרודוקטיבי.

אולם חובתי לציין כי הקשיים מעוגנים בעיקר במצב החברתי-כלכלי של חלק מהנוער הגדל בשכונות עוני.

8. מניעת מגיפה בנוף אגב הרחבת הכביש לעין-גב

חבר-הכנסת י. תמיר שאל את שר העבודה ביום כ"ט באדר תשל"א (26 במארס 1971):

מע"ץ עומדת להרחיב את הכביש לעין-גב. רצוני לשאול:

1. מה הן התכניות המפורטות בנידון?
2. האם הובא בחשבון הצורך להתרחק ממי האגם על מנת לא לזהמם על-ידי הנוסעים בכביש?
3. האם מביאה מע"ץ בחשבון שימור הנוף בעת העבודות הללו?

שר-העבודה י. א. אלמוגי:

1. תכניתה של מע"ץ להרחיב בשלב זה רק את החלק שרחבו 3 מטר בלבד, באורך 3 ק"מ, שבהמשכו מתחילה הדרך לרמת-הגולן.
2. העבודה מבוצעת תוך תיאום עם משרד החק-לאות.
3. מע"ץ מתחשבת גם בבעיית שימור הנוף בע-בודותיה.

ז. הצעה לסדר-היום בעיית היתרי עבודה בשבת

שישראל תבנה את כלכלתה בדרך ובצורה, שבהן תישמר השבת במקסימום.

הבעיה איננה יורדת מעל סדר-יומנו מאז קבלת חוק שעות עבודה ומנוחה. כוונת החוק היתה צימצום עד למינימום של העבודה בשבת. אולם הממונים על החוק — או יותר נכון: הממונים על ביצועו — עוברים על הוראות החוק ועושים בו כבתוך שלהם, מבלי להרגיש שהם לא רק עוברים על החוק אלא גם הורסים את השבת.

חוק שעות עבודה ומנוחה, שנתקבל בשנת תשי"א,

שר-העבודה י. א. אלמוגי:

1. לבקשת ראש עיריית טבריה ערכה מע"ץ סקר מוצא ויעד בכניסה המערבית לטבריה על מנת לעמוד על היקף הבעיה ומרכיביה. עם קבלת ממצאיו נסכם ההצעה לפתרון הבעיה.

2. הכביש הקיים מצפה-פוריה — כינרת עשוי לשמש ככביש עוקף מדרום. מע"ץ בודקת במקביל את הצורך בשיפורו ואפשרות עקיפת טבריה מצפון.

6. סיבת מתן היתר עבודה בשבת למפעל "קייטרינג"

חבר-הכנסת מ. פרוש שאל את שר העבודה ביום י"ח באדר תשל"א (15 במארס 1971):

הובא לידיעתי שמפעל "קייטרינג" בלוד, המכין אוכל עבור חברות נסיעה זרות, עובד בשבת. למפעל זה ניתן היתר עבודה לשבת עבור 11 איש.

אבקש לדעת:

1. האם ידיעה זו נכונה?
2. אם כן — מה הנימוקים שבגללם ניתן היתר העבודה למפעל הנ"ל?

שר-העבודה י. א. אלמוגי:

1. הידיעה נכונה.
2. החברה מספקת מזון גם לחברות תעופה זרות הזקוקות למזון טרי עבור נוסעיהן הממריאים במוצאי שבת.

7. טיפול בנוער הגדל בשכונות עוני

חבר-הכנסת נ. אליעד שאל את שר העבודה ביום כ"ד באדר תשל"א (21 במארס 1971):

בעקבות ההפגנה בירושלים של נוער, שאומרים עליו כי הוא מתכנה בשם "הפנתרים השחורים", הביאו שידורי הטלוויזיה הישראלית דברים של אחד הצעירים אשר טען כי רבים מהנוערים מסתובבים ללא עבודה.

רצוני לשאול:

1. מה הרקע העובדתי לטענות האמורות בדבר חוסר עבודה לנוער זה?
2. מה הן הפעולות שמשרדך נוקט כדי להבטיח מעקב אחרי נוער כזה והכוונתו לקליטה במרכזי הכשרה מקצועית?

הי"ר מ. ביבי:

חברי הכנסת, אנו עוברים לסעיף ב': הצעות לסדר-היום. רשות הדיבור לחברת-הכנסת סנהדראי, להצעתה בדבר בעיית היתרי עבודה בשבת.

טובה סנהדראי (מפד"ל):

כבוד היושבי-ראש, כנסת נכבדה. זאת לא הפעם הראשונה שאני וחברי בסיעה מעלים את בעיית היתרי העבודה בשבת. היום מטרטנו כפולה: (א) להעמיד את הבית על המצב המדאיג מאוד במדינת ישראל בשטח הנידון; (ב) להצביע על אפשרות של "וחי בהם", כלומר

לפזר את המפגינים, ולא התערבה, בהגישה שהמטרה אינה מוכנה להילחם נגד יהודים.

מה בעצם קרה ברכבת בחיפה? לפי מה שהתפרסם ויכוח שם שמונה מעברים, שכל אחד מהם דורש עשרים וארבע שעות עבודה במקום. התכנית היא שמונה שבתות של חילול שבת. האם פיקוח נפש יש כאן, חבר-הכנסת סורקיס? או חשש לפגיעה בבטחון המדינה? לפי איזה חוק ניתן ההיתר הראשון, ולפי איזה חוק שעות עבודה ומנוחה ניתן אחר כך ההיתר השני?

חברי הכנסת, אל תהיה שבת המלכה בת חורגת במדינת ישראל. מאמר חז"ל אומר: יותר מששמרו ישראל על השבת, שמרה השבת על ישראל.

מנחם פרוש (אגודת ישראל):

זה לא חז"ל. זה רחוק מאוד מחז"ל.

טובה סנהדראי (מפד"ל):

אתה באמת צודק, אמר זאת אחד-העם, אבל האימרה טובה והיתה יכולה להיאמר גם על-ידי חז"ל. חברי הכנסת, עלינו לזכור שתורת ישראל היתה הראשונה אשר הכריזה על יום מנוחה לאדם העובד. האם אין אנו צריכים לבוא ולהגשים תורה זו בשביל העם העובד בישראל? גם יהודים שאינם שומרי שבת מעוניינים בכבודה של השבת וביום מנוחה לעצמם ולילדיהם.

העבודה בשבת בחיפה הדהימה לא רק יהודים תתיים. קשה לרבים לקבל את התירוץ שלא צריך להפסיק חלילה את פעולתה התקינה של הרכבת בימי חול, ומשום כך צריך לעבוד בה ביום השבת, כאשר הרכבת אינה פועלת. ומה יקרה, אדוני השר, אם מחר, מחרתיים, תפרוץ שבייתת עובדי הרכבת? האם השבייתה שתימשך ימים ושבועות לא תשתק את הרכבת? ומה יקרה אז? האם קדושת השבת אינה עומדת לפחות באותו יחס של חשיבות? האם באמת אסור להפסיק את פעולת הרכבת לצורך הכנתה למשך יום אחד בשבוע, יום חול, וזאת למען השבת? יהודים בברית-המועצות מקריבים חייהם, מסכנים חירותם למען השבת. וכאן ממשלת ישראל מבצעת עבודה דווקא בשבת.

אני פונה איפוא אליך, אדוני השר, בשם יהודים שומרי שבת ושאינם שומרי שבת, להוציא הוראה חד-משמעית, וללא דיווח, שאין עובדים עוד במעברים של רכבת חיפה בשבתות. חילול שבת מטעם, ועל-ידי הממשלה לא יתקבל על-ידי העם. יש אפשרות לבצע את כל התיקונים והשינויים ביום של חול. כל העבודה הזאת נעשית ללא היתר ועדת השרים המוסמכת לכך. במקרה מסויים הביע גם שר המשפטים את הדעה כי בקשה להיתר עבודה צריכה לבוא לפני ועדת שרים. אבל מה היא המציאות? מספיק שמישהו יטלפן בחצות לילה למפקח הארצי — והדבר הוכח — ולמחרת בבוקר מתקבל ההיתר. והדברים נתגלגלו במדרון עוד יותר: כאשר המפקח הארצי נעדר לתקופה מסויימת מהארץ, עוברת הסמכות כאילו בדרך טבעית לפקיד אחד במשרד. ומכאן גם מה שקרה בשבוע האחרון בחיפה.

מונה לפני מכתב שקיבלנו היום משר העבודה, ובו הוא מספר לנו מה קרה השבת בחיפה. בין היתר הוא כותב: "המעשה שהיה כך היה: עוזרי מר א. פו, בירד בתחילת השבוע החולף אם נחוץ היתר נוסף

קובע בסעיף 12 (א) כי "שר העבודה רשאי להתיר העבדת עובד בשעות המנוחה השבועית, או בחלק מהן, אם הוא משוכנע שהפסקת העבודה... עלולה לפגוע בהגנת המדינה או בבטחון הגוף או הרכוש, או פגיעה רבה בכלכלה...". סעיף קטן (ב) אומר: "היתר כללי לפי סעיף קטן (א) לא יינתן אלא על-פי החלטת ועדת שרים המורכבת מראש הממשלה, שר הדתות ושר העבודה".

כוננת החוק היתה ברורה, והיא: להתיר עבודה בשבת רק במקרים ובהיקף הכרחיים. באותה שנה, שנת קבלת החוק, היו בארץ 71 מפעלי תעשייה, מתוך 334, שבהם עבדו פועלים בשבת. שרת העבודה דאז, הגברת גולדה מאיר, בהביאה את הצעת החוק לפני הכנסת, הדגישה את תקוותה שהחוק יצמצם את מספר המפעלים המעסיקים פועלים בשבת, כי המספר הקיים נראה לה מוגזם מדי. לצערנו, תקוותה לא נתגשמה.

שרי העבודה שבאו אחריה סיפקו לכנסת מספרים המוכיחים כי לא רק שהמספר לא קטן, אלא הלך וגדל, ובקצב מהיר. בשנת 1962 העניק משרד העבודה 100 היתרי עבודה. בשנת 1965 — 153. בשנת 1968 קפץ המספר ועלה עד 368. בשנת 1969 — עד 425. מספר האנשים שעבדו לפי היתרי עבודה בשנת 1970 מתקרב ל-11 אלף. וכל הסימנים מוכיחים שהמספר ממשיך להיות בקו של עלייה מתמדת. המספרים שהי-כרתי אינם כוללים היתרים שניתנו לחברת החשמל ולצה"ל, ומותר להניח שקיימים מפעלים המרשיים לעצמם לעבוד בשבת ללא היתר כלל, מכיוון שפיקוח משרד העבודה איננו מסוגל להקיף כל מפעל ומפעל ברחבי המדינה.

זלמן שובל (הרשימה הממלכתית):

אבל מהו המספר הכללי של מפעלים היום בארץ?

טובה סנהדראי (מפד"ל):

אני מקווה ששר העבודה יענה לך על כך.

ב-1 בינואר וב-7 באוגוסט 1963 מסר שר העבודה דאז, יגאל אלון, מעל בימת הכנסת כי קיימות הנחיות-קבע עקרוניות, כלליות וקבועות, מטעם ועדת השרים לענייני עבודה בשבת. למעשה, הנחיות אלו כנראה סודיות כל כך שאפילו הפקידים הממונים על ביצוען אינם יודעים אותן. אחרת איך יכול היה למצב המביש של עבודת מע"ן ו"סולל בונה" ברכבת בחיפה בשבת הקודמת, והתחלת עבודה בשבת האחרונה, למרות שהממשלה הבטיחה שהעבודה בשבת זו לא תבוצע? כל המכונות הובאו למקום: מנוף, דחפור, מערבלי בטון, טנדרים. ורק בזכות ערנותם והתערבותם של מתפללי בתי-הכנסת בסביבה נמנע חילול שבת המוני מחפיר.

מרדכי סורקיס (המערך, עבודה-מפ"ם):

זה היה פיקוח נפש. אילו היו עובדים ביום אחר, היו נהרגים שם אנשים.

טובה סנהדראי (מפד"ל):

לדעתך זה היה פיקוח נפש? אני מתפלאת עליך אם אתה מדבר על פיקוח נפש בקשר לעבודה ברכבת בשבת. תבחן את המצב, בבקשה, ואני בטוחה שתשנה את דעתך.

כל הכבוד למשטרת ישראל שהוועקה למקום כדי

ומאושר על-ידי עורך-דין. אבל לא רק עולים חדשים, גם ילידי הארץ נתקלים בבלתיים סגורות של מפעלים יצרניים ולשומר שבת אין רשיון כניסה לשם. יש בידי תצהיר כתוב וחתום על-ידי מהנדס דתי בוגר הטכניון בחיפה, אשר פוטר מחברת החשמל בשל התנגדותו לעבוד בשבת. מהנדס זה הוא היום מהנדס בכיר במערכת הבטחון.

העלייה דוגמאות בודדות אלה לא רק כדי להבליט את האפליה הנוצרת בארץ בין מי שמוכן ומי שלא מוכן לעבוד בשבת, כי אם גם כדי להפנות תשומת לב הבית לפתרונות אפשריים. עם ההתפתחות הטכנולוגית הדוררת נוצרות גם אפשרויות טכנולוגיות רציניות, שיש בהן כדי לפתור בעיות. יש רק צורך ברצון לתיקון המצב. יש צורך בהקשבה לאפשרויות הממשיות לקראת פתרון של ממש או לפחות לצימצום עד למינימום של חילול שבת. ולזה אין עד היום אופן קשבת.

קיים בארץ מכון מדעי טכנולוגי ובראשו פרופסורים ואנשי מדע מהטובים בארץ ובעלי שם בעולם. מכון זה כבר פתר לא אחת בעיות שבת בתעשייה. תוך כדי טיפול בבעיות השבת במפעלים גדולים, הגיעו גם לפתרונות שיש בהם יעילות לכל ימות השבוע; במיוחד כאשר הייעוץ ניתן מלכתחילה בזמן התיכונן וכל בעיה נבדקת מן הצד הטכני וההלכתי כאחת, מגיעים לפתרונות שיש עמם לפחות צימצום חילול השבת אם לא מניעתו כליל.

בימים אלה משקיעה המדינה סכומים עצומים בהקמת תשלובת כימית בערד, מפעל פטרוכימי באשדוד ודומיהם. חשוב שמפעלים אלה ייבנו באופן שכל פועל, גם שומר שבת, יוכל להיקלט בתוכם. ומישו כן הכרח הוא - להיוועץ כבר עתה במכון המדעי טכנולוגי לבעיות הלכה, לקבל חוות דעתם של מדענים אלה, כדי לקדם פני הרעה ולמנוע בעיות עבודה בשבת, העתידות להתעורר במקומות אלה. עבודה משותפת כנה עתידה להביא לנו שלושה דברים חשובים: א. קיום חוק שמירת השבת במידה מקסימלית; ב. מניעת אלפי פועלים מלעבוד בשבת; ג. שוויון זכויות לכל עובד בתעשייה על כל גוניה. כדי שנגיע לפתרון כל שהוא, על ועדת השרים המוסמכת לפי החוק להתכנס בהקדם ולהחליט על בדיקת כל ההיתרים שכבר ניתנו. כל היתר זמני יוגבל לשנה אחת בלבד. חידושו יובא לפני הוועדה כולה. על תיכונן של מפעלים חדשים ייעשה בהתייעצות מוקדמת עם המכון המדעי לבעיות הלכה. חובה על מדינת ישראל ועל ממשלת ישראל לבנות את התעשייה בארץ כך שנוכל להפיק ממנה תועלת מקסימלית, ללא חילול שבת.

אני מקווה ששר העבודה יענה לתביעה זו, יבדוק את ההיתרים שניתנו ויפסיק את אשר צריך להפסיק במקומות עבודה שלהם ניתנו ההיתרים ואינם עוד הכרחיים; יכנס את הוועדה ויחליט על המשך פעולתה.

אני רוצה לציין שלא מזמן הופיעה חוברת בהוצאת המחלקה להסדרה של המפלגה הדתית-לאומית על היתרי עבודה בשבת, שהוכנה על-ידי העתונאי יונה כהן. בחוברת זו יש פרטים רבים שכדאי להתייחס אליהם.

אם נאזין לבעלי מקצוע המוסמכים לכך, ויהיה רצון כן לתקן את המעוות, יש לקוות שהמצב ישתנה בהרבה לטובה והכנסת תמלא את חובתה לעם ולשבת.

לשבת זו, והתשובה היתה שלילית. אני עדיין אינני מבינה מה שכתוב כאן, האם העבודה איננה טעונה היתר, או שלא יעבדו השבת. ובהמשך המכתב נאמר: "ביום שישי, 14 במאי 1971, בשעה 10.00, פנו למר מייבום, ממלא-מקום מפקח עבודה ראשי, אשר מבלי להודיע לנו על כך הוציא את ההיתר הנ"ל".

רבנות, מה זאת אומרת? זאת אומרת שלא דווקא שר העבודה, המוסמך על-פי החוק להוציא ההיתרים זמניים, הוא הוא שעושה את העבודה, אלא שהוא האציל מסמכותו למפקח הראשי, המפקח הראשי מעביר מסמכותו לפקיד אחר, והפקיד האחר, אשר השבת כנראה לא כל כך קרובה ללבו, מוציא היתר כאשר פונים אליו, ובזר רחבה.

זאת ועוד. אדוני השר, בדברייך בכנסת ביום ג' באב תשל"ה הודית: "נכון, יש בעיה של שומרי שבת במפעלים מסויימים, ואינני רוצה להתחמק ממנה... אינני יודע איך לפתור אותה... אין אפשרות לסווג את היהודים לשני סוגים". הודעה זו, אדוני השר, היא לכבוד לך. כי אני יודעת שאתה אינך מעוניין לגרום לכך שיהיו בארץ שני סוגי פועלים, כאלה שמתקבלים למפעל מפני שהם מוכנים לעבוד בשבת, וכאלה שלא יתקבלו רק משום שאינם מוכנים לכך. אבל עד עתה לא נעשה המאמץ לפתור את הבעיה, למרות שהיא פוגעת, ופוגעת קשה, מצד אחד בשבת, ומצד שני בעובד הדתי ושומר השבת.

מאחורי המספרים של ההיתרים שציינתי, מסתתרת רות טרגדיות אנושיות מחרידות. הנה עולה מרוסיה, אם לארבעה ילדים, שהיא המפרגסת העיקרית של משפחתה - כי בעלה הפך לנכה בעשר שנות שבתו בסיביר, לשם הוגלה בעוון פעילות דתית ציונית - עולה זו נשלחה על-ידי לשכת העבודה למקום העבודה היחיד בירושלים שהיה מתאים ומסוגל לקלוט אותה. המעביד דחה אותה על שום שסירבה לעבוד בשבת. על זאת הגיבה אותה אשה: אם ברוסיה הצלחתי לשמור שבת במקום עבודתי, כיצד דורשים ממני במדינת ישראל לחלל שבת? כאשר הדברים הגיעו לבית-המשפט העליון הצטדק המעביד כאילו "כל הסיפור בדוי-מעיקרו", אבל השופט קיסטר בדק את העובדות וקבע, כי אמת עדותה של העולה מרוסיה (פסקי-דין, כרך כ"ד, חלק שני, עמ' 664). משפחה זו בת 6 נפשות מתקיימת עתה בירושלים על קצבת סעד של 200 ל"י לחודש. כיצד לא נודעו על מחרפה זו המונעת משומר שבת להתקבל לעבודה. וכיצד נעבדו לסדר-היום על כפייה חילונית כזו כלפי משפחת עולים חסרת ישע?

לא רק עולים מרוסיה; גם עולים מארצות הרווחה נופלים קרבן לאפליה הנוצרת במדינה לגבי עובדים שומרי שבת. שר העבודה מכיר ללא ספק אותו מקרה של מהנדס כימאי שהיה מנהל ייצור במפעל כימי גדול באנגליה, אדם בעל שישה תארים אקדמיים לרבות דוקטורט בכימיה של אוניברסיטת לונדון, ולרבות התואר Royal Scholar in Chemistry, שהוא הגבוה ביותר בכימיה באנגליה. שם עבד ללא חילול שבת. בארצנו "לא נמצאה" לו עבודה ההולמת את כישוריו; מפעלי ים המלח, כימיקלים ופוספטים, חברת סיבים כימיים ועוד ועוד, כולם מפעלים בעלי היתרי עבודה בשבת. כולם דחו את האיש בשל היותו שומר שבת. את המקרה קשה להכחיש. בידי תצהיר כתוב וחתום

היו"ר מ. ביבי:

רשות הדיבור לשר העבודה, לתשובה.

שר-העבודה י. א. אלמוגי:

אזוני היושב-ראש, כנסת נכבדה. ממשלת ישראל מאוד מעוניינת להקפיד על יום המנוחה בישראל, שהוא יום השבת. העובדים בישראל מאוד מעוניינים להיות בשבתות עם משפחותיהם. המעסיקים אינם מעוניינים לשלם כמעט כפליים בער העבודה בשבת. אולם יש בעיה. הבעיה היא שאין בדעתנו להפעיל את המשק בישראל על-ידי גויים-של-שבת. קודם כל, אין כאלה. אנו במדינה עצמאית, ואנו חייבים לפרנס את עצמנו. כאן נוצרת בעיה, שהמחוקק ניסה לפתור אותה. אני מודה שהבעיה מסובכת במקומות עבודה שונים.

כאשר גפתחת מחלקה שבה עובדים 20-22 איש, ובמחלקה זו מוכרחים לעבוד בשבת, ומתקבל יהודי שאינו רוצה לעבוד בשבת, אם לא יעבוד בשבת על תשבון עובד אחר, אין זה פשוט.

טובה סנהדראי (מפד"ל):

חשוב שייקבע כמה מוכרחים לעבוד בשבת.

שו"ה-העבודה י. א. אלמוגי:

עוד נגיע לזה.

אני מצטער מאוד, גברתי הנכבדה, חברת-הכנסת סנהדראי, מה שאת רוצה ממני הוא שלא לקיים את החוק, או לשנות את הסטטוס קוו. אני מסכים לכל מלה שאמרת בקשר לחוק, אבל בתוספת קטנה הכתובה בחוק; חוק שעות עבודה ומנוחה מביא בחשבון את השיקול הכלכלי ואת השיקול הבטחוני. באשר כתוב בו: "או לפגוע פגיעה רבה בכלכלה, בתהליך עבודה, או בסיפוק הצרכים שהם לדעת שר העבודה חיוניים לציבור, או לחלק ממנו." אם המחוקק חייב אותי להתחשב...

יצחק רפאל (מפד"ל):

לכן צריך לעבוד בשבת ברכבת בחיפה? אם הרכבת לא תעבוד, יהיה פחות הפסד. אנו יודעים שכל כמה שהיא עובדת יותר, ההפסד גדול יותר.

שר-העבודה י. א. אלמוגי:

אם תמשיך בהגיון זה, חבר-הכנסת רפאל...

יצחק רפאל (מפד"ל):

אני יודע שאתה מצדיק בדברים נכונים דברים לא נכונים.

שר-העבודה י. א. אלמוגי:

אם תמשיך בהגיון זה אולי חלק גדול מן המשק יצטרך לא לעבוד לא רק בשבת.

החוק מחייב את שר העבודה להביא בחשבון גם את השיקול הכלכלי. והנה, כאשר צריכים לעשות גשר ויש להפסיק את תנועת הרכבות מן הצפון לדרום ל-24 שעות, האם יש בזה שיקול כלכלי או אין בזה שיקול כלכלי?

אורי אבנרי (העולם הזה-כוח חדש):

נסוגר את הרכבת ונרווח הרבה כסף.

יצחק רפאל (מפד"ל):

אין בזה כל שיקול. השבת עדיפה.

שר-העבודה י. א. אלמוגי:

האם אתה חושב שבדרך זו נוכל להתווכח? מי לא נתן לך להציג את השאלה? חברת-הכנסת סנהדראי אמרה מה שרצתה. אם לא אמרה כל מה שאתה רוצה אין זו אשמת.

יצחק רפאל (מפד"ל):

הצרה היחידה שהיא יכולה לומר, ואתה עושה.

שר-העבודה י. א. אלמוגי:

זו לא הצרה היחידה יש עוד צרות.

אם יש להפסיק את תנועת הרכבות ל-24 שעות בגלל תיקון או בניית גשר, הרי המחוקק חייב אותי להביא בחשבון את השיקול הכלכלי ולתת היתר. אילו לא הייתי נותן היתר, לא הייתי נומל את חובתי החוקית. אבל זה לא רק עניין של חוק. אתם מבקשים שינוי בסטטוס קוו. מה פתאום התעוררתם? ברכבת ישראל עובדים בשבתות שנים רבות. ברכבת ישראל יש היתרים לשמורים אנשים, העובדים מדי שבת בשבתו כדי להחליף פסי ברזל. וזה לא מאתמול, ולא משלשום, אלא מלפני שנים. ועשו זאת שרי העבודה שקדמו לי.

(חברת-הכנסת ט. סנהדראי קוראת קריאת-ביניים)

מה שאני טוען הוא, כי שרי העבודה שקדמו לי גם הם שקלו שיקול כלכלי נכון, ומה שאתם מבקשים הוא לא רק שינוי החוק אלא גם שינוי הסטטוס קוו.

יצחק רפאל (מפד"ל):

בתשובות לשאלות אומרים השרים שעושים זאת במוצאי שבת. אני אוכיח לך את הדבר בתשובות של כמה שרים.

אורי אבנרי (העולם הזה-כוח חדש):

ואתה האמנת להם.

יצחק רפאל (מפד"ל):

אני מאמין.

שר-העבודה י. א. אלמוגי:

מה שהיה בבוע זה בחיפה, אינני יודע אם יש בזה פיקוח נפש, אלא יש בזה אחד הדברים שעשינו, וממשי-כים לעשות, במשך שנים רבות. וזו זכותה של חברת-הכנסת סנהדראי, כמו של חבר-הכנסת רפאל, להציע שיהיה חוק, אבל אני עובד בהתאם לחוק.

(חברת-הכנסת ט. סנהדראי קוראת קריאת-ביניים)

אי-אפשר כך. אני יודע שאנחנו מחולקים בדעותינו. מה שקשור להבטחה - אין לזה כל נגיעה לעצם עניין עבודתם של עובדי הרכבת השבוע. מעשה שהיה כך היה: היתה הצעה דחופה לסדר-היום, ואמרנו שאין צורך בדחיפות ויכולה ההצעה לסדר-היום להיות מובאת ביום אחר. וכאשר נודע לי שבשבת סיימו אותה עבודה נאמר שהשבת סיימו.

הפקיד מילא את חובתו ואת זכותו כאשר פגו אליו לתת היתר. בהתאם לתקדימים, בהתאם לחוק, הוא היה רשאי לתת. כיוון שהיה פה עניין של רעש ציבורי, הרי בדרך כלל מקובל לשאול. כשניתן ההיתר לשבת הקודמת, צילצל אלי חבר-הכנסת גרוס וביקש ממני לאסור את ההיתר. ואמרת לי בוו הלשון, בדייק כמו

יצחק רפאל (מפד"ל) :

נביא את פרץ מאשדוד ואז תהיה הפסקה לחודש ימים.

היו"ר מ. ביבי :

חבר-הכנסת רפאל, סוגיה זו אינה יכולה להתמ-צות בהצעה לסדר-היום. אפשר לקיים סימפוזיונים מעניינים בעניין זה.

שר-העבודה י. א. אלמוגי :

אם מביאים בחשבון את השיקולים הכלכליים, הרי אנו צמודים לחוק וממלאים אותו כראוי. אין לנו עניין לתת היתרים מיותרים לא לרווחיות מופרות, לא לרדיפת בצע, אלא לקיומו של המשק בדיוק בהתאם לחוק, וזאת אנו עושים.

רצוני לומר משהו בקשר למכון המדעי. אחת משתיים אלה: אם המכון המדעי יכול להמציא אפשרויות של חסכון בכוח-אדם, יבורך המכון, ואני מתחייב כי כל הצעה שלו שתוגש לנו תילקח בחשבון ליישום מייד, לא רק באשר לשבת, שהרי כולנו מעוניינים בחסכון בכוח-אדם. יבורך כל ממצאי, שיכול להביא לכך כי מכונה תעסיק פחות אנשים. אני בטוח שהמכון לפדיון הייצור ישמח לקבל המלצות של המכון המדעי, ואז זה יתייחס לא רק ליום השבת.

טובה סנהדראי (מפד"ל) :

מה שאתה אומר חשוב מאוד, אלא שאתה צריך להיזקק לאותו מכון.

שר-העבודה י. א. אלמוגי :

במישור המשקי היצרני אני מודקק למכון במשך כל השנה, וברצון נקבל הצעות של המכון המדעי. אבל אם המכון המדעי נוגע גם בשאלה כלכלית ולא מדעית-טכנית, אין אני יכול להתחשב בכך, באשר צמוד אני לחוק. לכן אין כל קשר בין מתן היתרים בשבת לבין המכון המדעי. המכון המדעי חשוב לכל ימות השנה, והלוואי שירבו כמוהו וירבו אנשים שיעסקו בפיתוח שיטות לקימוץ בכוח-אדם, אבל כאמור, זה לכל ימות השנה ולא רק לשבת.

לכן, גבירתי ורבותי, אשמח להמשיך לשוחח בנושא זה בוועדת העבודה.

יצחק רפאל (מפד"ל) :

מה יהיה בשבת הבאה ?

שר-העבודה י. א. אלמוגי :

אם יבקשו היתר, אשקול את הדבר ואפעל בהתאם לשיקולי.

יצחק רפאל (מפד"ל) :

אני מציע לך להציע לראש הממשלה לכנס את הוועדה.

שר-העבודה י. א. אלמוגי :

אין לי סיבה חוקית לכך, וברכבת עובדים שנים בשבתות.

היו"ר מ. ביבי :

רשות להצעה לחבר-הכנסת אבנרי.

שאני אומר כאן: זה שיקול כלכלי, וזה בהתאם לחוק, ויש לזה תקדימים, ואינני יכול לאסור. אלא אחרי הרעש הזה יכול מאוד להיות שאילו היה הפקיד שואל אותי הייתי אומר לא. לא הפקיד אשם בזה; הוא מילא את חובתו.

יש שני סוגים של היתרים: היתר כללי והיתר מיוחד. ההבדל ביניהם הוא בכך, שהיתר כללי קשור עם ענף מסויים. אם פונים לשר העבודה ומבקשים היתר כללי לענף, הוא חייב להביא בקשה זאת לפני ועדה המורכבת מראש הממשלה, שר הדתות ושר העבודה.

טובה סנהדראי (מפד"ל) :

זה איננו בחוק.

שר-העבודה י. א. אלמוגי :

אם זה היתר מיוחד, אין צורך לפנות לוועדה.

טובה סנהדראי (מפד"ל) :

מדובר בהיתרים, אבל לא בהיתר מיוחד לכל ענף.

שר-העבודה י. א. אלמוגי :

לענפים שיש להם היתרים כלליים.

אני רוצה לומר משהו בקשר למספרים: נכון הדבר שב-1966 הוצאו 337 היתרים, ואילו ב-1970 - 440. זה נכון. אבל צריך להביא בחשבון שבינתיים גדל המשק, גדלה התעשייה ויש לחץ בלתי פוסק להיתרים, שנובע גם מן המחסור בידיים עובדות. אנחנו מקפידים ומבקרים כל מפעל ומסרבים להיענות לבקשות רבות ממפעלים שונים. לעומת זאת יש היתרים חד-פעמיים: ב-1966 הוצאו 89 כאלה; ב-1970 - 97.

אני חוזר ומדגיש, אם אתם, חברי הכנסת הנכבדים, רוצים להסיר את השיקול הכלכלי ממתן היתר, הרי זה דבר אחר, וזו הכתובת היא לא אני.

יצחק רפאל (מפד"ל) :

מה זה כלכלי? רווחים? אם אתה משתק מפעל, זה משהו אחר, וזו סיבה כלכלית...

שר-העבודה י. א. אלמוגי :

אסביר לך.

יצחק רפאל (מפד"ל) :

האם זאת רדיפת בצע, רצון להרוויח?

(קריאה: מה השיקולים האחרים?)

שר-העבודה י. א. אלמוגי :

השיקולים הכלכליים אליבא דידו אינם רדיפת בצע. השיקולים הכלכליים נוגעים לידי למפעל, שאם הוא משתק את מכונותיו, צריך הוא להפסיק את הייצור במשך שבוע ימים.

טובה סנהדראי (מפד"ל) :

לכך יש כיום עצות.

שר-העבודה י. א. אלמוגי :

אבל, חברת-הכנסת סנהדראי, קבלי רק עצה אחת ממני: לתת לי לדבר סולו.

באשר לעניין הכלכלי, אם יש אפשרות לא להפסיק את תנועת הרכבות בין הצפון לדרום...

חוברת כ"ו, ישיבה קפ"ג
— הצעה לסדר-היום (אבנרי, פרוש, ביבי, סנהדראי) —

אני בעד חופש לא לעבוד בשבת למי שמצפוניו אינו
נותן לו לעבוד ביום זה, ואני מתקומם נגד אפשרות שאדם
לא יתקבל לעבודה או ייורק מעבודה מפני שאינו עובד
בשבת, כשמצפוני מצווה עליו לא לעבוד ביום המנוחה.
אני בעד חופש לנסוע באוטובוס או ברכבת למי שרוצה
בכך. אני מתנגד לשלילת החופש הזה ממי שרוצה לנסוע
בשבת מפני שזה חלק מהשקפת עולמו. מי שרוצה
לנצל את יום החופש לפי אמונתו שלו יוכל לעשות
זאת.

לבסוף, רוצה הייתי לבקש את חברי הכנסת מכל
הסיעות לא לערב את יהודי ברית-המועצות בכל עניין
העולה על סדר-היום. לא ייתכן שכאשר אנו מדברים
על היתרי עבודה בשבת, או על מחיר הלחם, או על
המצב הסניטרי באיזור גן-רווה, נעלה את עניין יהודי
ברית-המועצות ונקרא לעזרתם. נשאיר אותם מחוץ
למסגרת זו. דהיינו וחילוניים, קומוניסטים ואנטי-קומו-
ניסטים — אנו רוצים שכולם יבואו, ואל יעזר בהם
בוויכוחים פנימיים.

היו"ר מ. ביבי :

אנו עוברים להצבעה. אשאל קודם את חברת
הכנסת סנהדראי אם היא מסכימה להצעת שר העבודה
להעביר את ההצעה לסדר-היום לוועדה.

טובה סנהדראי (מפד"ל) :
אני מסכימה להצעה.

היו"ר מ. ביבי :

לפנינו שתי הצעות: האחת — להעביר את העניין
לוועדת העבודה, והשנייה — להסיר אותו מסדר-היום.

ה הצ ב ע ה

בעד ההצעה להעביר את העניין לוועדת העבודה	—	רוב
בעד ההצעה להסיר את העניין מסדר-היום	—	מיעוט

ההצעה להעביר את העניין לוועדת העבודה
נתקבלה.

היו"ר מ. ביבי :

רשות הדיבור לחבר-הכנסת פרוש, להנמקת הימנ-
עות מהצבעה.

מנחם פרוש (אגודת ישראל) :

כבוד היושב-ראש, כנסת נכבדה. נמנעתי מההצ-
בעה הואיל ולפי הפרוצדורה אין לי דרך אחרת להביע
את מחאתי בנושא זה של מתן היתרי עבודה בשבת, וגם
בעניין היתר העבודה בשבת שניתן לבניית המעבר התת-
קרקעי בחיפה. הגשתי הצעה דחופה לסדר-היום לפני
שבוע. שר העבודה התנצל בטענה שהיתה כאן אי-הבנה.
אני רוצה להגיד לך, שר העבודה הנכבד, שאם אנו רוצים
לכבד את עצמנו — ואני מדבר עכשיו על הכנסת —
שאם אנו רוצים לכבד את חוקי הכנסת, עלינו לשמור על
מה שקבענו. כדי לצמצם את היקפם של היתרי עבודה
בשבת נקבע, כי תוקם ועדה של שלושה שרים למתן
היתרים. והנה הגענו לכך, שהיתר לעבודה כזו בשבת —
ואתה כאיש חיפה יודע עד כמה פרשה זו הסעירה את
היהודים בחיפה ולא רק בחיפה — ניתן על-ידי מי ?
על-ידי ממלא מקום מפקח העבודה הראשי. אני בטוח

אורי אבנרי (העולם הזה—כוח חדש) :

כבוד היושב-ראש, כנסת נכבדה. האזנתי בדריכות
לדבריו של שר העבודה ולנימוקיו ההגיוניים והייתי בטוח
שיסיים במלים: ולכן אני מציע להסיר את ההצעה
חסרת השחר הזאת מסדר-היום. לא הופתעתי שלא
אמר זאת ולא רק מפני ששאלתי אותו על כך מראש,
אלא גם מפני שאני יודע שיש קואליציה וצריכים לשלם
מס לקואליציה הזאת. מכיוון שאני פטור מן המס הזה
מותר לי להציע לכנסת להסיר את ההצעה הזאת מסדר-
היום.

העילה להצעה הזאת ברורה. חברת-הכנסת סנהד-
ראי וחבריה לסיעות הדתיות מעדיפים מבחינת השקפתם
מטרד ציבורי רבתי של הפסקת התחבורה, אשר יגרום
עוול להמונים, על פני חילול שבת. זכותם לחשוב כך.
זכותו של הרוב הגדול במדינה לחשוב אחרת: לחשוב
שמטרד המוני חשוב בעיניו יותר מאשר ענייני השבת.
ואם יש בכלל שערוזיה לגבי הרכבת, הרי זו השערוזיה
המתמשכת מזה עשרים ושלוש שנים כי רכבת ישראל
היא הרכבת היחידה בעולם שאינה פועלת במשך שבעה
ימים בשבוע, ואם חברי-הכנסת רפאל מעלה כאן את
הפרדוקס שהרכבת מפסידה כסף ולכן כדאי להפסיק
את פעולתה עוד מספר ימים, הרי ההגיון הכלכלי אומר
בדיוק את ההיפך: תן לה לפעול שבעה ימים בשבוע,
כמו כל רכבת בעולם, ותראה שההפסדים ייעלמו או
יקטנו, וזה אמור לא רק לגבי הרכבת אלא גם לגבי חב-
רת "אל על".

(חברת-הכנסת ט. סנהדראי)
קוראת קריאת-ביניים)

חברת-הכנסת סנהדראי, זה חוק יסוד כלכלי, שאם
מפעילים את הכלים הפעלה מלאה ומנצלים אותם ניצולת
מקסימלית, קטנות ההוצאות ועולה הרווחיות. זה חוק
שאמילו התורה אינה יכולה להתנגד לו. אילו חברת
"אל על" היתה חפשיית להפעיל את כליה בגלוי שבעה
ימים בשבוע, הרי היא היתה יותר רווחית מאשר כיום,
ואני מצטער שהיא נאלצת לעשות זאת בגניבה.

מנחם פרוש (אגודת ישראל) :

אילו היית בוחר את גרמניה כמולדת המתאימה
לך, לא היית צריך לסבול.

היו"ר מ. ביבי :

הערה זו מיותרת בהחלט.

אורי אבנרי (העולם הזה—כוח חדש) :

אני חושב שההערה בטעם רע ומתאימה לחבר-
הכנסת פרוש.

אני רוצה לומר שיש מדינות רבות בעולם שיש להן
יחס מיוחד ליום המנוחה השבועי לא פחות מכפי שיש
ליום השבת. יש הרבה ציבורים נוצריים, למשל, המת-
יחסים ליום א' — והם קוראים לו "שבת" — באותה
חרדת קודש, וגם במדינות הללו הרכבת, התעופה האז-
רחית והאוטובוסים פועלים שבעה ימים בשבוע, ועדיין
לא קם הגאון הגדול בתורה, בבית הזה המחוצה לו,
שהצליח לשכנע אותי כי הקדוש ברוך הוא מעדיף
מכוניות פאר פרטיות או מוניות יקרות על פני אוטו-
בוסים ורכבות, ומונית מותרת ואוטובוס אסור; קרייזלר
או קדילק שייך לאדם פרטי מותר, ואילו כלי תחבורה
היכול להסיע רבים אסור. זה הגיון שאינו כתוב בתורה.

לשכיתות שנמשכו במשך שבועות וחודשים. האם גם אז טענת טענה כזו? על חוק השביתות ועל זכות השביתה אתה נלחם כשם ששבא של סבי נאבק למען השבת. אינני מבין אותך. האם לכך הגענו?

ומשאלה לי לסייעת מפד"ל, ואינני אומר זאת חלילה כדי לקנטר. עבודה יפה ומבודכת עשה העתונאי יונה כהן בהוציאו את החוברת על המצב העגום במתן היתרי עבודה בשבת, אשר הראתה לכולנו עד כמה מצבנו אומלל. סגנית יושב-ראש הכנסת, חברת-הכנסת סנהדרין ראי, עלתה על הבמה כדי להציג את הבעיה. ואני חייב לומר שלבי כאב מאוד כאשר שמעתי את דברי התשובה של שר העבודה, שאמר כי הוא צמוד להוראות החוק. אתם, סיעת מפד"ל, שהשבת יקרה לכם כשם שהיא יקרה לכולנו, בדיכום לתקן את הדבר. למה לא "תתל" בשו" על הנושא כדי שנגיע לכך ששבת קדשנו לא תיעשה פלסטר. אני פונה אליכם במשאלה זו, ובטוחני שרובות חברים מצטרפים למשאלה שתפעלו בכיוון זה, כי בכס תלוי הדבר אם יעבדו בשבת בחיפה או לא יעבדו. אם תגידו לראש הממשלה ולשר העבודה, שאתם, סיעת מפד"ל, אינכם מסכימים לכך בשום פנים ואופן, לא יעשו בשבת קדשנו את אשר נעשה קודם לכן. בקש-תי ומשאלתי מכם: התחלתם במלאכה, תמשיכו ותיא-בקו על כך.

ומכבוד שר העבודה אני מבקש, שלא יפגע בשבת קדשנו, שבת שדורות רבים מסרו נפשם למען קדושתה ושמירתה, השבת אשר החזיקה את אחינו במשך אלפים שנות גלות. למה לא תבין כאשר אנו אומרים לך, שהדבר כואב ומכאיב לנו? אני פונה אליך ומבקש: אל תכאיב לנו, אל תתן שחלילה יחללו את שבת קדשנו בחיפה.

שלא לכך התכוון המחוקק כאשר חוקק את החוק המכ"איב הזה. ואני אומר שהחוק הוא מכאיב, כי לגבי ידורנו חוק התורה הוא הקובע.

הגענו לכלל הסדר, שהיתרי עבודה בשבת יינתנו על-ידי שלושה שרים. והנה באו ורוקנו את ההוראה הזאת בחוק מתכנה, השמיטו את היסוד הזה מן החוק, וכך עשו ללעג ולקלס את הכנסת ואת חוקתה.

אמנם קודמי אמר שלא רצוי להזכיר בצורה סנטי-מנטלית את יהודי רוסיה. אבל אתה יודע עד כמה מכאיב הדבר לאותו יהודי שעלה מרוסיה, יהודי אשר במשך 50 שנה מסר את נפשו למען קדושת השבת, והנה בבואו לכאן מחתימים אותו בנמל התעופה לוד שעליו לעבוד בשבת, כי אחרת הוא לא יקבל עבודה. אתה יכול לתאר לעצמך עד כמה הסב הדבר כאב לב ליהודי זה ולרבים כמוהו. האם אנו, המכבדים את הכנסת ורוצים לתת חסות לחוקי הכנסת, כך נציג את עצמנו ללעג ולקלס?

בחורה שהגיעה מרוסיה רצתה להתקבל לעבודה ב"קול ישראל". והיא לא נתקבלה לעבודה משום שהיא לא רצתה לעבוד בשבת. וכאשר חברי הכנסת רפאל מציג לך, שר העבודה, שאלה, הוא שואל משום שכואב לו. ולא רק הוא שואל את השאלה, שואלים אותה רבים: האם נתן היתרי עבודה ותאפשר שיחללו את שבת קדשנו? אפילו עכשיו, לאחר שאתה רואה עד כמה כואב לנו הדבר, אינך יכול להבטיח לנו דבר ואינך יכול להרגיענו. האם זוהי העבודה החיונית הדרושה למדינה? האם תוכל לומר שלעבודה כזו התכוונו כאשר חוקקו את חוק מתן היתרי עבודה בשבת? כאשר מדובר בהת-קנת מעבר תת-קרקעי, האם טענן שאין כל אפשרות להפסיק את העבודה בשבת? והרי אתה היית אחראי

ח. חוק בית הדין לעבודה (תיקון), תשל"א—1971 * (קריאה ראשונה)

הדבר זה מוכיח כי הקמת בתי-הדין תרומה להגברת ערנותם של העובדים השכירים לזכויותיהם.

יחד עם זאת ראינו את תופעת הפיגור כשלעצמה כדבר חמור ביותר, וכבר בתום השנה הראשונה לקיומו של בית-הדין הוספנו שופט אחד לתקן השופטים בבית-הדין האזורי בתל-אביב, ועתה אושרו שתי משרות נוספות של שופטים לבית-דין זה. ואכן תוצאות ראשו-נות כבר גראות בעין.

בתקופה שבין ה-1 לספטמבר 1970 ועד ל-1 במארס 1971 הוגשו בכל הארץ 3,894 תיקים ונסתיים הדיון ב-3,046. לפי המחוזות החלוקה היא כדלקמן: בירושל-לים הוגשו 381 תיקים ונסתיים הדיון ב-327; בתל-אביב הוגשו 2,098 תיקים ונסתיים הדיון ב-1,523; בחיפה הוגשו 665 תיקים ונסתיים הדיון ב-640; בניצרת הוגשו 283 תיקים ונסתיים הדיון ב-189; בבאר-שבע הוגשו 467 תיקים ונסתיים הדיון ב-367.

אם נפנה לסוגי תביעות מיוחדות הנדונות במערכת בתי-הדין לעבודה, ניווכח גם כאן בשיפור הרב שחל לעומת המצב הקודם. תביעות בענייני ביטוח לאומי

היו"ר מ. ביבי:

הכנסת תעבור לסעיף ג' בסדר-היום: חוק בית-הדין לעבודה (תיקון), תשל"א—1971, קריאה ראשונה. רשות הדיבור לשר העבודה, לדברי פתיחה.

שר-העבודה י. א. אלמוגי:

אדוני היושב-ראש, כנסת נכבדה. מאז נתקבל חוק בית-הדין לעבודה בכנסת ב-18 במארס 1969, ונכנס לתקפו 6 חודשים לאחר מכן, ב-1 לספטמבר 1969, נתגלה הצורך במספר תיקונים שהם פרי הניסיון שהצטבר מאז בהפעלת החוק.

מערכת בתי-הדין לעבודה הוכיחה כבר את יעו-לותה, למרות קשיים שעמדו לפניה בהעדר מספר מספיק של שופטים.

בשנה הראשונה להקמת בתי-הדין לעבודה, היינו מ-1 בספטמבר 1969 עד 1 בספטמבר 1970, הוגשו לבית-הדין בסך-הכל 7,558 תביעות, ונדונו 4,231 תבי-עות. עיקר הפיגור היה באזור תל-אביב, שבו הוגשו 4,070 תביעות ונדונו 1,847.

עצם ריבוי התביעות יש בו משום חיוב, הואיל

העברתה לוועדה. אני רוצה להביע אי אלה ספקות, בעיקר בעניין התיקון של סעיף 1. הצעת תיקון זו באה כנראה בעקבות הנסיון והשימוש בבתי-דין לעבודה ובעקבות הפסיקה. בסעיף 1 מוצע לתת לבית-הדין לעבודה גם את הסמכות לדון במקרים שבהם התובעות אינן בין עובד למעביד אלא אף בין חליפיהם. וכפי שמתברר מדברי ההסבר, הכוונה אף לעובד עובד או מעביד או כנגד כונס נכסים או נאמן בפשיטת רגל. נדמה לי שיש בכל זאת קושי מסוים בהרחבת הסמכות הזאת ואני רוצה להביע את הספק הזה. בית-הדין האזורי, להבדיל מן הארצי, מורכב מנציגי ציבור פלוס שופט. אין כל ספק שהשופט יהיה בעל ידע משפטי מספיק כדי לדון בשאלות של פשיטת רגל ותביעות כנגד כונס הנכסים. אולם יש לי ספק אם נציגי הציבור יהיו בקיאים די הצורך בשאלות הללו.

זאת ועוד: קיימת גם בעיה של פיצול משפטים כנגד הנאמן בפשיטת רגל או כונס הנכסים. הכוונה במינוי נאמן או כונס נכסים היא שכל הנושים יתבעו את חלקם מן הנאמן וישתתפו בחלוקת הנכסים. לפיכך אולי מוטב שהדבר יימשך במסגרת אחת ולא לפצל את המשפטים. נדמה לי שזה לא יתרון אלא מגרעת.

ומכאן לנקודה נוספת, בתביעות מעובדו של עובד כנגד המעביד מבוטסת על עילה של גזיקין על-פי פקודת דת גזיקין. תביעות כאלה הוצאו במפורש מוגדר סמכות של בית-הדין לעבודה, וזאת לפי סעיף 24. נראה לי שאלה הן מרבית התביעות מעובדות המוגשות על-ידי עובדים כנגד מעבידים.

שד"העבודה י. א. אלמוגי: פיצוי פיטורין.

יצחק גולן (המפלגה הליברלית העצמאית):
זה דבר אחר. אני מעלה את אלה שיש לי ספק לגביהן. לא אצביע נגד, אבל נטלתי את רשות הדיבור כדי להביע את הספק הזה ולומר שיש טעם לבחון את הדבר מחדש.

הניסוח בחוק "בין עובד או הבא במקומו למעביד או הבא במקומו", המלים "הבא במקומו" אינן תמיד ברורות דיין. כי כאשר צריך להסביר בסעיף אחר שהכוונה לחליפיהם, נאמר כך מפורשות. צריך להגדיר את "הבא במקומו" בצורה מורחבת פחות ומוגדרת יותר, כדי שהדבר יהיה ברור, ובחוק מאוד מאוד חשוב הדבר.

אשר לסעיף 27, ההצעה להגדיל את הסכום המולן, שבו יהיה הרשם רשאי לטפל, עד 1,500 ל"י במקום עד 1,000 ל"י באה בוודאי בעקבות נסיון, על כן אני תומך בה. זוהי הצעה חיובית וטובה, כי היא באה, ראשית כל, לשחרר את בית-הדין מעומס מסוים. אנוחנו מעוניינים בבתי-דין לעבודה במהירות הדין, וככל שאפשר להקל בנדון, כך ייטב. מה גם שהרשם, על-פי סעיף 17 לחוק, הוא אדם הכשיר להיות שופט שלום, וכבר היום סמכותו בשבתו כשופט מאפשרת לו לדון על תביעות בסכום של 3,000 ל"י. על כן אני רואה בהצעה זו הצעה נכונה.

על דברים אחרים עוד נדון בוועדה. אנו נצביע בעד העברת הצעת החוק לוועדה.

היו"ר מ. ביבי:

רשות הדיבור לחברת-הכנסת ארבל-אלמולני, ואח"כ ריה לחבר-הכנסת ארזי.

מסויימות מהר יותר בבתי-הדין לעבודה, והמצב בתחום זה השתפר מאוד. עד להיכנס חוק בית-הדין לעבודה לתקפו נשמעו עירעורי גימלאות של עובדי המדינה לפני ועדת עירעורים שליד בית-המשפט המחוזי. הדין שם ארך זמן רב, עד לשנתיים. עד היום דנות ועדות אלה בתיקים ישנים מלפני ה'1 לספטמבר 1969. לעומת זאת בבית-הדין מסתיימים הדינוים בתיקי עירעורים על גימלאות עובדי מדינה תוך חודשיים עד שלושה חודשים. לסיכסוכים קיבוציים יש עדיפות, לפי תקנות סדרי הדין, בלי להתחשב בעומס אחר כל שהוא וב-עבודה הרגילה של בית-הדין, ואכן אין כל פיגור בטיפול בתיקים אלה.

אציין עוד, כי בכל עונת החורף, שישנה חודשים מתוך עשרה וחצי חודשים שבהם יושבים בתי-הדין, נערכות ישיבות גם אחרי הצהריים. כך אין אדם עובד הנזקק לבית-הדין חייב להפסיק יום עבודה.

לא אעמוד על כל פרטי התיקונים המוצעים לפניכם. זה דאי ייעשה בוועדה. רצוני רק לציין את הנקודות הגראות לי חשובות ביותר: קיימת אי-בהירות אם רשאי בית-הדין להיזקק לתביעות שעילתן אמנם ביחסי עובד ומעביד, אך אחד הצדדים אינו העובד או המעביד עצמו אלא חליפו בלבד, כלומר עובדו של עובד, כונס נכסים או נאמן בפשיטת רגל של מעביד וכי'. נראה כי לפי לשון החוק אין לו סמכות לדון בתביעות מסוג זה. נוצר מצב שלפיו אם העובד עצמו תובע, למשל, פיצוי פיטורים, הוא יכול לעשות זאת בבית-הדין לעבודה, ואילו אם שאיריו תובעים זאת, עליהם לפנות לבתי-המשפט הרגי-לים. אין ספק שלא זו היתה הכוונה כשהוקם בית-הדין לעבודה, ומכאן התיקון המוצע.

רשמי בית-הדין מוסמכים עתה לדון בתביעות הל-נת שכן עד אלה ל"י. הנסיון הראה כי הרשמים טיפלו ביעילות מרובה בסוג תביעות זה, ותקופת הדין בהן הממוצעת לא עלתה על 4 שבועות לכל תיק. לאור נסיון חיובי זה מוצע שהרשם יוסמך לדון גם בתביעות על שכר מולן שעד 1,500 ל"י.

התועלת מתיקון זה תהיה כפולה: יוגדל מספר התביעות שיתבררו בדרך מהירה אצל הרשמים, ויפחת העומס על בית-הדין בהרכבו המלא.

נראה לי כי יש בתיקונים להביא ליתר יעילות והישגים של בתי-הדין לעבודה, לטובת הציבור הנרחב של הנזקקים לשידוניהם, ואבקש להעביר הצעת החוק לוועדת העבודה.

היו"ר מ. ביבי:

הדין בחוק זה יהיה אישי, במסגרת של 15 דקות לכל גואם. רשות הדיבור לחבר-הכנסת גולן, ואחרי לחברת-הכנסת ארבל-אלמולני.

יצחק גולן (המפלגה הליברלית העצמאית):

אדוני היושב-ראש, כנסת נכבדה. מתוך המבוא הקצר של שד העבודה אפשר להסיק כי אכן יש הצדקה למוסד זה של בתי-דין לעבודה ואכן צדקו אלה שחייבו אותו ותרמו להקמתו. אני בטוח שבמשך השנים בתי-הדין לעבודה ישתכללו וילכו ויתרמו תרומה חשובה להסדר יחסי העבודה בישראל.

נטלתי את רשות הדיבור כדי להעיר הערות לתי-קון המוצע, וזאת אף-על-פי שוודאי אצביע בעד

בית-הדין לעבודה היה פוסק במקרה שהעובד בעצמו היה מגיש את התביעה. התיקון המוצע צודק ובה בעת. הוא בא למנוע שלילת זכויות שהעובד זכאי להן והעובד רות באופן טבעי לזרשו.

הזכות להגיש תביעה צריכה להינתן לעובד גם במקרים שהמעביד הוחלף, או כאשר המפעל מועבר לכוזב הנכסים בעקבות פשיטת רגל. תביעה שהעובד הגיש וטרם התבררה, או תביעה שעובד מגיש לאחר שהמפעל החליף את בעליו, לא צריכה להתבטל בתוקף החלפת בעלים. יש לשמור על רציפות בזכויות העובד. התיקון המוצע מסמך את בית-הדין לעבודה לדון ולהכריע במקרים כאלה.

אני רוצה להגיד לחבר-הכנסת גולן, שמטיל ספק ביכולת בית-הדין לבצע את התיקונים הללו שהיום השך מגיש, בגלל שבבתי-הדין האזוריים יושבים נציגי ציבור - אני באה לתבוע את עלבון נציגי הציבור אשר כשרים לדון בכל התביעות שבהן מטפל בית-הדין לעבודה; כשרים לשפוט ולפסוק בנושאים שונים המתבררים בבתי-הדין האלה ועושים זאת בהצלחה. אינני יודעת משום מה צריך להטיל דופי ביכולת שלהם לשפוט במקרים אלה.

התיקון המוצע בסעיף 2 גם כן מוצדק. מהנתונים של בית-הדין לעבודה מסתבר, שמספר התביעות הקשורות עם הלנת שכר מעל 1,000 ל"י, שהוגשו במשך שנה וחצי, מ-1 בספטמבר 1969 ועד 28 בפברואר 1971, הסתכם ב-896 תביעות, ונתבררו רק 470 תביעות. אין ספק שהתיקון המוצע, המסמך את הרשם לדון בסכום השכר המולן מעל 1,000 ל"י - כפי שמוצע: 1,500 ל"י - יש בו כדי לזרז את ההליכים ולהקל על העומס.

כדי למנוע הבאת תיקון נוסף בעוד שנה או שנתיים, ולאור הגסיון שהצטבר גם בבתי-הדין, אני בעד הגדלת הסכום הקשור בהלנת שכר, ואני מציעה שתינתן הסמכות לרשם לדון בתביעות של הלנת שכר שהן מעל 1,500 ל"י, כלומר 2,000 ל"י, כדי שנוכל לאפשר באמת הליכים מזוזים קצת יותר ולמנוע סחבת.

אני תומכת בהצעת החוק ובהעברתה לוועדת העבודה.

היו"ר מ. ביבי:

רשות הדיבור לחבר-הכנסת ארזי, ואחריו לחבר-הכנסת אנקוריון.

ראובן ארזי (המערך, עבודה-מפ"ם):

כבוד היושב-ראש, כנסת נכבדה. על יסוד הנסיון שהצטבר מאז נכנס לתקפו חוק בית-הדין לעבודה, רצוני להעיר כמה הערות כלליות:

א. בית-הדין לעבודה הוכיח את עצמו מבחינת ההגנה על הזכויות החוקיות של העובד. בתחום זה היה בית-הדין לעבודה לגורם רציני וחשוב לקידום האינטרסים של העובדים. עובדה היא, שמאז התחילו בפעולתם בתי-הדין לעבודה, נפתחו אלפי תיקים, שספק אם היו מוצאים להם דרך לטיפול בבתי-הדין הרגילים. זה מוכיח, כי היו תביעות, שפועלים ויתרו על הטיפול בהם משום שקשה היה לממש את התביעות האלה.

ב. דבר שני שאני רוצה לציין זוהי העובדה שהפסיקה של בתי-הדין לעבודה, בפרט הפסיקה של בית-הדין הארצי, משמשת קו מנחה בפירושים לחוקי העבודה והביטוח הלאומי. הפסיקה מודרכת על-ידי גישה סוציא-

עושה ארכלי-אלמוזילנו (המערך, עבודה-מפ"ם):

כבוד היושב-ראש, כנסת נכבדה. בטרם אתייחס להצעות התיקונים לחוק בית-הדין לעבודה, רצוני לעמוד במספר משפטים על תקלה קיימת, המשבשת את הניהול התיקני של בתי-הדין לעבודה, הגורמת להתמרמרות בקרב הפונים לבתי-הדין לעבודה והסותרת אחד הגיומקים העיקריים שהצדיקו את הקמת מוסד זה.

שר העבודה לשעבר, מר יגאל אלון, הביאו את הצעת החוק לאישור בכנסת ציין, שאל בתי-הדין לעבודה למלא שלושה תפקידים מרכזיים: א. להביא לפישוט הליכי המשפט, בכל הקשור ליחס עבודה, במונח הרחב של המושג; ב. להביא להתמחות בקרב השופטים היושבים בבתי-משפט אלה במכלול הבעיות שבהן עוסק בית-הדין לעבודה; ג. למנוע סחבת בבירור משפטים אלה, על-ידי הבטחת דיון מהיר.

אם אפשר לציין בסיפוק שחלה התקדמות בשני היעדים הראשונים, הרי צריך לציין בצער שבבתי-הדין לעבודה לא מילאו את התקוות למניעת סחבת ופיגורים בבירורים, ועל-ידי כך נפגמת יוקרת המשפט ונחלשת תרומתו כמוסד שיש בכוחו להביא למיתון ביחסי עבודה ומניעת סיכסוכים על-ידי כך, ששני הצדדים הקשורים בהסכם הקיבוצי, ובמיוחד העובדים, יהיה להם הבטחות שיקבלו פסק-דין מהיר לתביעה שהגישו.

לא סוד הוא, שהפער בין התביעות שהוגשו לבין פסקי-הדין שהוצאו הולך ומתרחב מדי חודש בחודשו וזה בעיקר מהעדר מספר מספיק של שופטים. כך, למשל, בשנה הראשונה של הפעלת בית-הדין לעבודה - וזה גם לפי המספרים שמסר לנו היום שר העבודה - מ-1 בספטמבר 1969 עד 30 באוגוסט 1970, הוגשו 7,558 תביעות, שמהן נתבררו רק 4,231, זאת אומרת, פחות מ-60%. המצב הקשה ביותר הוא באזור תל-אביב, שבו הוגשו 4,070 תביעות ומהן התבררו רק 1,847, זאת אומרת 47%.

יש לציין ש-2,886 תביעות הוגשו על הלנת שכר, ומהם נתבררו 2,235. אחוז סביר. היסיבה לכך ברורה. התביעה במשפטים אלה ברורה ואינה מחייבת בירורים ארוכים ומסובכים. לעומת זאת, הוגשו 2,030 תביעות המוגדרות כסיכסוך היחיד, ומהן נתבררו 680. בפער גדול זה טמונה סכנה רבה, כי הוא יכול לגרום להרגשה בקרב הפועלים, שתביעות שהם מגישים נשחקות בשינוי הסחבת והדחיה.

במחצית השנה השנייה - מ-1 בספטמבר 1970 עד 22 בפברואר 1971 - הפער בין תביעות שהוגשו לבין תביעות שנתבררו נצטמצם במידה מסוימת, אך אם נוסף 948 תביעות שטרם נתבררו, כפיגור של השנה הקודמת, נגיע למצב שבו עד 1 במארס 1971 נשארו לביור 4,275 תביעות.

רצוני לפנות בהודמנות זו לשר העבודה, הנושא באחריות הפרלמנטרית לעניין בתי-הדין לעבודה, בבקשה שיעשה ככל האפשר כדי להגדיל את מספר השופטים היושבים בבתי-הדין לעבודה, כדי לזרז את הליכי בירור התביעות, דבר שלבטח יתרם את תרומתו לשיפור יחסי העבודה ומניעת סיכסוכים בלתי מחוייבים.

כבוד היושב-ראש, אני מחייבת בהחלט את התיקון המוצע לסעיף (1) בהצעת החוק, שמגמתו להבטיח לירוש החוקי של עובד שנפטר את הזכות להפועל במשפט כצד במקום הנפטר, ולהיות זכאי כירורו לקבל את אשר

חוכרת כ"ג, ישיבה קפ"ג

— חוק בית הדין לעבודה (תיקון) (ארוז, ביבי, אנקוריון) —

מאידך גיסא, היושר מחייב אותנו להזכיר, שבית-דין זה הספיק כבר לתת פסקי-דין חשובים מאוד בתחום יחסי העבודה. הזכירו פה את בית-הדין הארצי; ללא כל ספק יש תקדימים חשובים, ועל כך בוודאי ובוודאי יש לברך.

חברת-הכנסת ארבל-אלמוזלנו הזכירה את הנימוק-קים שניתנו בשעתו בקשר לחוק זה להקמת בתי-הדין לעבודה. מבחינת המומחיות אין כל ספק שמצטברת בבתי-הדין אלה מומחיות רבה, וכן גם יעילות. אך שוב אנו חוזרים לעניין הפיגור. והואיל וזה היה אחד הנימוקים העיקריים, חייבים להקדיש לעניין זה תשומת לב רבה ולחפש לו תיקון.

אם נחזור להצעה שלפנינו, הרי כל ההצעות, פרט להצעה המדברת על הגדלת סמכות הרשם, הן מהחייבות המציאות, כי איש אינו יכול להתפאר, שכל אחד מן החוקים היוצאים מן הכנסת הוא כליל השלמות. החוקים טעונים מזמן לזמן תיקונים, יש בהם לאקוונות. אני כשלעצמי הייתי חושב שהמלים "בתובענות בין עובד למעביד" חלות גם על הבא במקום של העובד — אבל מה אפשר לעשות? זוהי שאלה משפטית, וכשיש חילוקי דעות מחליט בעניין זה בית-המשפט. אני אמנם רואה שבית-הדין הארצי החליט ברוב דעות, אבל גם החלטת רוב היא החלטת בית-הדין המציאות מחייבת לתקן את הדברים, מפני שאין ספק שאנחנו מתכוונים לכך, שגם משפחתו של העובד תוכל לתבוע את המגיע לעובד שנפטר לפני בית-הדין לעבודה; והוא הדין לתביעה נגד עובד המעביד.

אשר לתביעות נגד כונס נכסים או נאמן, שאלה זו נראית לי מסובכת קצת יותר. לפחות אני מסכים לדעתו של חבר-הכנסת גולן, שהעניין הזה טעון בדיקה, מפני שכאשר מדברים על פשיטת דגל, הרי כל העניינים הקשורים בפשיטת רגל נמצאים בבית-משפט אחד, בבית-משפט מסוים, ונשאלת השאלה, איך אפשר להפריד בעניין זה? כמובן, גם בית-המשפט האחר, הכללי, שדן בעניינים אלה צריך לדעתו לשאלת העדיפויות. על כל פנים, אינני מחוזה דעה בעניין זה לכאן או לכאן. אני רוצה לומר שנקודה זו טעונה הבהרה. אנו בוודאי נשמע עוד הסברים בעניין זה. אבל זה נושא להבהרה בוועדה.

גם העניין הנוסף בנוגע לפסקי-הדין והחשש לגבי הסמכות — כי אפשר להבין שלרשם יש כאילו סמכות ייחודית בעניין שלכל הדעות רצוי כי תהיה סמכות לבית-הדין לעבודה — גם זהו דבר הצריך תיקון לאור המציאות.

אשר לשאלה של הגדלת סמכותו של הרשם, רצוני לומר שמלכתחילה אני מסכים לתיקון הזה. אני חושב שזה מוצדק. גם היום יכול הרשם לפסוק בעניינים של 1,000 ל"י ומוצדק להגדיל את היקף סמכותו. אך לא הייתי ממנהר כל כך כחברת-הכנסת ארבל-אלמוזלנו, אשר אמרה: הבה ונגדיל זאת לאלפיים לירות. אל נא נשכח ששופט השלום, עד לפני זמן קצר, היתה לו סמכות לשפוט בעניינים שהגיעו רק עד 1,500 ל"י. אמנם העלו את מכסת הסכום, שיש בסמכותו לפסוק בו, עד ל-3,000 לירות, ועכשיו נמצאת בוועדה הצעת חוק להחלת הסמכות אפילו על סכומים שעד ל-10,000 לירות. אולם בעניין זה מוטב שלא נמהר כל כך. ההצעה להגדיל ל-1,500 לירות את הסכום שיש לרשם הסמכות לפסוק

לית מתקדמת. עצם הקמת בתי-דין לעבודה גרמה להתייחסות מוחת יתר של השופטים בעניינים הקשורים ביחסי עבודה.

ג. דבר שלישי: המוסד של נציגי ציבור הוכיח את עצמו. החילה היו חששות שמוסד זה יכביד על פעולת בתי-הדין, או שיגרם לחיכוכים בין נציגי הציבור לבין השופטים. מותר לומר שחששות אלה נתבדו. נציגי הציבור הוכיחו את עצמם מבחינת השיקול הענייני והרבי-צדדי. נציגי הציבור מגלים רצון טוב והתמדה בתפקידם, ומיוזם זה בין הידע של שופט מקצועי לבין הנסיון המעשי של נציגי הציבור הוא בוודאי לטובת העניין.

ד. הערתי האחרונה והיא הערה בקורתית. בזמנו בירכנו על החוק, מאחר שאחד הנימוקים המצדיקים חקיקת החוק היה זירו הטפול בתביעות העובדים, הנובעות מיחסי עבודה. אולם מסתבר, שמבחינה זו יש תקלות בבתי-הדין האזוריים, בעיקר בתל-אביב ובחיפה. בשני בתי-דין אלה קיים פיגור רציני. יש לקחת בחשבון, כי לבתי-הדין לעבודה הועברו לא רק עניינים שהיו קודם בסמכותם של בתי-המשפט הרגילים, אלא גם סוגי הליכים כים אשר היו בידי פקדים מיוחדים או טריבונאלים מיוחדים. כך, למשל, הועברו לסמכותו של בית-הדין לעבודה עניינים הקשורים בהלנת שכר. קודם היו עניינים אלה בידי הממונים על גביית השכר והוכרעו כמעט בו-ביום.

אינני מתעלם מכך, שקיימת כאן בעיה תקציבית. שופט של בית-דין אזורי לעבודה ממלא תפקידים שקודם מילאו ארבעה-חמישה ממונים על גביית שכר. נוסף על זה הוא עוסק עוד בענייני ביטוח לאומי, פיצויי פיטורים וכדומה. אך עם כל הקשיים התקציביים יש למצוא פתרון לבעיה זו. כמובן גם טוב שהתיקון המוצע מעלה את סמכותו של הרשם בתובענות במקום השופט.

הערת אחרת, שהן קשורות בפרטי החוק, מקומן לדיון בוועדה. אני מציע להעביר את החוק לוועדה להכנתו לקריאה שנייה וקריאה ושלישית.

היו"ר מ. ביבי:

רשות הדיבור לחבר-הכנסת אנקוריון, ואחריו לחבר-הכנסת וילנר, אחרון הנאמים בדיון זה.

ארי אנקוריון (המערך, עבודה—מפ"ם):

אדוני היושב-ראש, הצבעתי בשעתו בעד חוק בתי-הדין לעבודה, אך לא עשיתי זאת בהתלהבות רבה. היו לי ספיקות, ואני אומר שבשלב זה עדיין מוקדם לגמור את ההלל על בתי-הדין הללו. בפסוק אחד הייתי אומר, כי לפי דעתי המוסד כולו עדיין עומד במבחן. אמנם המספרים ריש צפין שר העבודה היו אופטימיים מבחינה זו, וייתכן מעל למידה, אך מספרים הם מספרים, סטטיסטיקה היא סטטיסטיקה. אין מה לעשות, אבל כעורך-דין שבא לפעמים במגע עם בתי-הדין לעבודה אני יודע מקרוב על הסחבת הקיימת בבתי-הדין האלה. אולי לא הייתי קורא לזה סחבת, אולי הייתי מתקן ואומר: הפיגור, מפני שאיש אינו יכול לומר שסוחבים את הדיונים. יהיה זה לגמרי לא מדוייק, אבל יש פיגור והוא רב למדי.

אני חושב שבכך יהיה המבחן העיקרי. כמובן, אנו יודעים שהדבר קשור במספר השופטים. יש הרבה עבודה לבתי-הדין הללו, ויש גם מגבלות תקציביות, אולם אני חושב שהמבחן העיקרי יהיה בשטח זה.

לטעון שאין הגיון פנימי, במסגרת קיומם של בתי-דין לעבודה וחוק בית-הדין לעבודה, לתקן תיקון כזה. אבל היות שאנו מתנגדים לעצם קיומם של בתי-דין לעבודה, איננו יכולים לתמוך גם בתיקון כזה. נצביע איפוא נגד התיקונים, מפני שהצבעה בעד תיקון זה או זה פירושה הצבעה עקרונית במסגרת קיומם ופעילותם של בתי-דין לעבודה.

גם אלה שתמכו בחוק, כפי ששמענו היום, מראים לפי הנסיון מנקודת ההשקפה שלהם, שהחוק לא פתר אפילו מטרות מוצהרות של מגישי החוק ותומכיו. לעומת זה הוא השאיר את המגמה האנטי-פעולית. ואם היא איננה מוגשמת במידה רבה, הרי זה מפני שהפעולים לא נותנים להגשימה, גם לאחר שניסו.

אני רוצה להביא דוגמה. היא לא נוגעת ישירות לחוק, אבל היות שמאיימים להשתמש גם באמצעים חוקיים - לדעתי בלתי חוקיים, אבל חוקיים מבחינה פורמלית - אזכיר עכשיו למשל את עניין שביתת עובדי הרנטגן. אם לחטט בסעיפי החוקים הקיימים, אפשר גם להשתמש בחוקי חירום, כפי שהממשלה ניסתה מדי פעם לפחות לאיים. אני רוצה להזהיר מפני כל מחשבה לפגוע בעובדי הרנטגן, אשר פתחו בשביתת ההאטה, שנמשכת כבר הרבה זמן, בלתי ברירה. היות שהחוק הזה הובא על-ידי שר העבודה - למרות שהשר הממונה לגבי עובדי הרנטגן הוא שר הבריאות, אבל זהו סיכסוך עבודה, זה לא סיכסוך הנוגע לעניינים רפואיים - לכן כל הנסיונות הללו שהממשלה כבר עשתה לנכות מהשכר בגלל שביתת ההאטה...

שושנה ארבל-אלמזולינו (המערך, עבודה-מפ"ם):
תדבר על החוק הזה.

מאיר וילנר (הרשימה הקומוניסטית החדשה):
אני חושב שמדברים כאן על חוק שנוגע ליחסים בין עובדים ומעבידים, אם כי אני נגד קיומו של החוק הזה. והיות שנמצא כאן שר העבודה, והיות שהעניין דחוף - היום פירסמו בעתונים שמנהלי בתי-החולים הודיעו, שהם יתוויו סוגים מסויימים של חולים לבתיהם אם לא יתפסק שביתת ההאטה תוך 24 שעות - הכנסת יכולה לדבר על כל מיני דברים, אבל זהו דבר דחוף ביותר, ולכן אני מדבר על כך בהודעות זאת. אסור להביא להחרפת המשבר בקשר לשביתה הזאת. איש איננו מעוניין בזה.

הי"ר מ. ביבי:

חבר-הכנסת וילנר, אני מבקש ממך, הנושא איננו השביתה של הרנטגנולוגים. הנושא הוא בתי-הדין לעבודה.

מאיר וילנר (הרשימה הקומוניסטית החדשה):

מה זה "לעבודה"? אני מדבר על עובדים שעוד מחר יכולים להעביר את ענייניהם לבית-הדין.

הי"ר מ. ביבי:

הנושא הוא חוק בית-הדין לעבודה (תיקון), ולא השביתה של הרנטגנולוגים.

מאיר וילנר (הרשימה הקומוניסטית החדשה):

אבל מותר לי מעל במת הכנסת להביע תמיכה בשבותים ולתבוע מהממשלה שלא תביא להחרפת המשבר, ושתפעל לסיפוק הדרישות שהן דרישות לגיטימיות, ביניהן דרישות שמזמן הבטיחו להם לספק אותן.

בו היא הצעה מאוזנת. אבל אומר את האמת: כשלעצמי אני מתנה זאת בשאלה מי הם היום הרשמים, ומה הכישורים שלהם. כלומר, אני אומר שלפי דעתי לרשם שצריך לזון בעניינים אלה צריכים להיות הכישורים של שופט. ואם האנשים שפועלים כרשמים הם אנשים שיש להם כישור של שופט - כל ההצדקה שתהיה להם הסמכות המוגדלת הזאת.

אני רוצה להזכיר שבשעה שאנו מדברים על שכר מולן, הכוונה איננה רק לשכר מולן, שזאת יכולה להיות השאלה הקלה יותר. כרוך בעניין זה גם עניין פיצויי הלנה. ופיצויי הלנה זהו עניין קשה ומסובך למדי, עם אחריות גדולה מאוד לגבי המקרים של פיצויי הלנה. כבר נאמרו בשעתו דברים קשים על-ידי בית-המשפט העליון, בעניין זה של פיצויי הלנה, למה הם יכולים להגיע. לפעמים הם יכולים להסתכם בעוול גדול מאוד למעביד או למפעל. זהו דבר שגם הוא טעון בדיקה.

אני חוזר איפוא ואומר: ללא כל ספק אני מוכן לתמוך בהצעה הזאת. אבל אני סבור שעם זה צריך לבדוק מי בדיוק הם היום הרשמים. ואילו היה מתברר שהרשמים אינם אלא פקידים בלי הכישורים שיש לשופט - הייתי מהסס לאשר את ההגדלה הזאת.

בהערות אלו, אדוני היושב-ראש, אני תומך בהצעת החוק, ומציע להעבירה לוועדה.

הי"ר מ. ביבי:

רשות הדיבור לחבר-הכנסת וילנר.

מאיר וילנר (הרשימה הקומוניסטית החדשה):

אדוני היושב-ראש, חברי הכנסת. גם אני כקודמי ארצה בכמה מלים להביע הערכה כללית על הנסיון עם בתי-הדין לעבודה. אנו כידוע הצבענו בכנסת נגד עצם הקמתם של בתי-דין לעבודה, מפני שראינו בהם חוליה במקמה הכללית של הממשלה להגביל בצורות שונות את חופש המאבק המקצועי של הפועלים ואת תופש השביתה. ולכן הדבר הזה קבע אצלנו בגישה לעצם הקמת בתי-הדין לעבודה. וכזכור, אחת הפעולות הראשונות של בית-הדין לעבודה היתה הנסיון להפסיק, לשוב, שביתה פועלים, אלא שהנסיון ההוא לא הצליח, משום שהפועלים מצאו דרך להתגבר על הצו של בית-הדין לעבודה, והפרשה ידועה.

אבל הנסיון הזה הוכיח שני דברים: שהתנגדותנו לעצם הקמתם של בתי-דין לעבודה היתה מוצדקת ונכונה מנקודת הראות של האינטרסים של הפועלים; ושכפי שהזכרנו אז, לפני שנתיים, הפועלים לא ישלמו, לא עם בתי-דין לעבודה, לא עם חוק "צינון שביתות", כפי שקוראים לו, ולא עם אמצעים חוקתיים אחרים, אם הם יפגעו בשכרם, ברמת חייהם. ומה מוכיח הנסיון? הנסיון מוכיח שכל המגמה הזאת של הממשלה לא הצליחה, בכל החוקים האלה בידה, למונע שביתות, או אפילו למונע את עליית גל השביתות בשנים שלאחר קבלת החוק. ושנת 1970 כידוע היתה שנה שבה שבתו יותר פועלים יותר זמן מבכל שנה שהיא אחרי קבלת החוקים האלה.

מה שנוגע לתיקונים המוצעים עכשיו לחוק: אם לקחת למשל את התיקון הראשון, מבחינת ההגיון של החוק עצמו הוא נראה סביר. זאת אומרת, אם התביעה היא לגבי מעביד, ברור מי שבא במקומו, אם הוא איננו, אם הוא נפטר. אותו דבר לגבי העובד. כך שאינני יכול

חוברת כ"ו, ישיבה קפ"ג

— חוק בית הדין לעבודה (תיקון) (וילנר, ביבי, אלמוגי); סקירת שר הפיתוח על פעולות משרדו (תשובת השר) (ביבי, גבתי) —

לתל-אביב, כפי שהחלטנו, הרי יעלה בידינו לחסל את הפער.

אולם אני צופה שבתי-הדין לעבודה יהיו עמוסים כל הזמן, וזאת בגלל שתי סיבות עיקריות. האחת היא שאנחנו מוסיפים חקיקה. עוד מעט נביא לקריאה שנייה וקריאה שלישית את חוק ביטוח מפני אבטלה. אני מקווה שנביא את חוק ביטוח הפנסיה, חוק ביטוח הבריאות ואת חוק ביטוח נכות. זאת, חקיקה הקשורה לעובדים, לבטחון סוציאלי, היא עדיין לפנינו. זוהי מאטריה שבביל בתי-הדין לעבודה. משום כך אני אומר שהם יהיו עמוסים.

הסיבה השנייה היא לא פחות חשובה. ככל שבתי-הדין לעבודה רוכשים להם מוניטין, הרי הפרט פונה אליהם יותר. ראינו זאת כבר בשנה הראשונה לקיומם של בתי-הדין לעבודה. יש הרבה מאוד פניות פרטיות. וככל שהם ירכשו יותר מוניטין, כך ירצה הפרט למצות את מלוא זכויותיו. אם הוא אינו יכול בדרך אחרת, הוא יפנה לבית-הדין לעבודה, באשר זה קל, זה לא עולה הרבה כסף, הוא יכול להגיע לשם אחרי שעזת העבודה, וזה דבר חשוב.

אני חושב שגם לאחר ששני שופטים חדשים בתל-אביב ייכנסו לפעולה, נהיה זקוקים לשופטים נוספים.

אני שמח שרוב חברי הכנסת הם בעד העברת החוק הזה לוועדה. אני מקווה שההערכה הזאת שכולנו רוחשים לבתי-הדין לעבודה, בתי-הדין לעבודה יהיו ראויים לה. אני מציע להעביר את הצעת החוק לוועדת העבודה.

הי"ד מ. ביבי:

אני מעמיד להצבעה את ההצעה להעביר את הצעת החוק לוועדת העבודה.

הצבעה

ההצעה להעביר את הצעת חוק בית-הדין לעבודה (תיקון), תשל"א—1971, לוועדת העבודה, נתקבלה.

ט. סקירת שר הפיתוח על פעולות משרדו *

1. תשובת השר

את ההון הציבורי והממשלתי, לאפיקים כאלה שההון הפרטי אינו יכול ללכת אליהם.

תמה אני על חברי-הכנסת ארליך שהביא את השקפת העולם הזאת דווקא בדיון על משרד הפיתוח ועל מפעלי הפיתוח. כי אם יש מפעלים שבחיסא אליהם נכונה ההגדרה שהביא בדבריו, כי צריך להפנות את ההון הציבורי והממשלתי לאפיקים כאלה שההון הפרטי אינו יכול ללכת אליהם, הרי אלה הם האפיקים ואלה הם המפעלים. מפעלי ים המלח, אורון, תמנע — אלה הן דוגמאות קלאסיות של מפעלים שאליהם חייב ללכת ההון הציבורי, מפני שההון הפרטי אינו חולם אפילו ללכת לשם. לכן קשה לי להבין מדוע הוא סבור שצריך היה דווקא עם המפעלים האלה לחכות עד אשר ההון הפרטי יילחם ויקים אותם. אינני יודע כמה זמן היינו מחכים עם יישוב הגנג אילו חיכינו להון הפרטי. במפעלי הפיתוח בנגב מועסקים היום קרוב ל-5,000 עובדים. זהו הבסיס לקיום

לכן אני מציע ששר העבודה לא יהיה פורמליסט. תמיד אפשר להתחמק, אם רוצים. אבל אני מציע שהוא יתייחס לנושא הזה ויפעל. לדעתי, אם הוא רוצה לשרת את העניין הציבורי ואת עניין העובדים, במקרה זה עובדי הרנטגן, ידאג שלא יינקטו אמצעים נגד העובדים, אלא נגד המעסיקים, שהם האשמים היחידים בשביתת ההא-טה הממושכת.

הי"ד מ. ביבי:

רשות הדיבור לשר העבודה, לתשובה.

שר-העבודה י. א. אלמוגי:

אדוני היושב-ראש, חברי הכנסת הנכבדים. אני מודה לרוב חברי הכנסת שהביעו הערכה לבתי-הדין לעבודה. אני שמח לציין כי בתי-הדין לעבודה עמדו במשימה לא קלה, באשר במשך זמן קצר היו צריכים לרכוש מוניטין, להיערך, והדבר עלה בידם ובתי-הדין לעבודה רוכשים להם מוניטין טוב בציבור.

לא אכנס לפרטי החוק, באשר כל הדברים האלה יבוררו בוועדת העבודה. אני רוצה לומר לחברי-הכנסת גולן: דווקא הרצון שלא יהיה פיצול משפטי, הוא שהביא למחשבה לתקן את סעיף 1. אם יש סתירה ביחס לכונס הנכסים, הדבר בוודאי יבורר בוועדה. אין לי התנגדות להצעתה של חברת-הכנסת ארבל-אלמוזליון, להגדיל את סמכותו של הרשם לטפל בתביעות, מ-1,500 לירות ל-2,000 לירות. זה שוב תלוי בוועדה. מצדי אין התנגדות לכך.

אני רוצה לעמוד רק על שני דברים. קודם כל יש התמחות של נציגי הציבור, ויש התמחות של השופטים עצמם. האוניברסיטאות בתל-אביב ובחיפה מקיימות קורסים, שבהם משתתפים נציגי ציבור, שופטים ועורכי-דין, והם ממשיכים להשתלם ולהתמחות. ואילו בכל הקשור לפיגורים יש כבר התקדמות. הפיגורים היו חריפים יותר עד לפני כמה חודשים, ואילו עכשיו עקומת הפיגורים נמצאת בירידה. אם וכאשר נאשר שני שופטים נוספים

הי"ד מ. ביבי:

הכנסת תעבור לסעיף ז' בסדר-היום: סקירת שר הפיתוח על פעולות משרדו. נשמע את תשובת שר הפיתוח לדין על פעולות משרדו.

שר-הפיתוח ה. גבתי:

אדוני היושב-ראש, כנסת נכבדה. רצוני לעמוד על כמה השגות והערות שהושמעו בדיון שהתקיים לפני שבוע על הסקירה שמשדתי על פעולות משרד הפיתוח. חברי-הכנסת ארליך בכלל כופר בצורך בקיומו של משרד הפיתוח. אבל מלבד זאת שוודאי יש לו לכך נימוקים אירגוניים, יש לו גם ביסוס אידיאולוגי. הוא אמר: "התפיסה שלנו היא שהעבודה הפרטית, היומה החפשית, הן יעילות וטובות יותר. יש גם השלכה נוספת, כי בכל מקום שאפשר להשקיע הון פרטי במקום הון ממשלתי וציבורי, עדיף ההון הפרטי, כדי להעביר לאפיקים אחרים

להתחיל במפעלים נוספים. אנו עוסקים עכשיו בבדיקה ובמחקר של אפשרויות נוספות. אבל הייתי רוצה שנגיש את עצמנו בבית במפעלים שכבר הקימו, ונגיע לביסוס כלכלי גם של המפעלים הוותיקים.

חברת הכנסת ארליך וגוואמים אחרים עמדו על המצב בחברת החשמל. זה עכשיו עניין קטלוגי מאוד. דלים עכשיו בהעלאת תעריפי החשמל בעקבות ההתייקרות של הדלק והחומרים האחרים. האמת היא שבמצב חברת החשמל, שהראתה בשנה שעברה רווח יפה למדי, חלה הרעה, והיא נובעת מכמה וכמה גורמים. היא נובעת קודם כל מן העלייה בשכר העבודה, והעלייה בהוצאות ההון. הוצאות ההון הן גדולות. חברת החשמל מקבלת חלק גדול מההון בתנאים קשים, כאשר התשלומים צמודים למדד יוקר המחיה. וב-2-3 השנים האחרונות, כאשר היתה יציבות של המדד, קישי זה לא הורגש. אבל כאשר בשנה האחרונה קפץ מדד יוקר המחיה בבת-אחת ב-12%, זה הטיל על חברת החשמל עומס של ריבית והצמדה של קרוב ל-30 מיליון לירות. אנו חייבים לראות את ההתפתחות, כי ההשקעות בחברת החשמל הולכות וגדלות משנה לשנה, והן אינן מסתכמות בעשרות מיליוני לירות כי אם במאות מיליוני לירות לשנה.

גאל הורביץ (הרשימה הממלכתית):

30 מיליון לירות על מיליארד לירות השקעה?

שר החקלאות ח. גבתי:

ההשקעה של חברת החשמל בשנים האחרונות, לאחד שהחלה לבנות את התחנות הגדולות, יכולה רק בחלקה - ולא בחלקה הגדול - להיות ממומנת על-ידי קרנות פנימיות, על-ידי קרנות פחת ועל-ידי רווחים. רוב ההשקעות נעשות בכסף שניתן בתנאים קשים. לגבי העתיד יש הכרה לבדוק מחדש את תנאי המימון של ההלוואות, שתיתנה לחברת החשמל לביצוע השקעות גדולות, שהיא תעמוד לפניהן בשנים הקרובות.

בקשר לחברת החשמל העידו על כך, שיש צורך לתכנן את תחנות הכוח עד שנת 2000, וזה נכון. כל תחנת כוח חדשה, שעומדים לפני הקמתה, כרוכה בבעיות רבות מאוד, ואמנם פועלת ועדה, שהוקמה בשיתוף עם משרד הפנים וחברת החשמל ושמטכנת עכשיו תכנית-אב לתחנות כוח עד שנת 2000. בודקים גם את האפשרות לעבור לדלק גרעיני בשלב מסוים של פיתוח תחנות הכוח. ועדה זו המליצה על איתור תחנות הכוח שצריך לבנות בשנות השבעים, וכפי שהזכרתי כבר המיקום שבא בחשבון הוא השטח בסביבת כפר זרקא.

נשמע ביקורת על מצב המחקרים במשרד הפיתוח. גם מבקר המדינה מתח ביקורת על כך שלמשרד הפיתוח אין תכנית דב-שנתית לתיכונן וזיוום מחקרים. אני רוצה להגיד שבשטח זה חלו שינויים גדולים בשנה האחרונה. הזכרתי כבר בדברי שהוקם בהתאם להמלצות פרופסור קצ'לסקי, מינהל למחקר ואוצרות טבע, וכמדען ראשי מונה פרופסור פצ'ורניק ממכון וייצמן. במינהל המחקר עובדים על תכנית-אב למחקרים תוך קביעת סדרי עדיפות ומנהיגים שיטה של מעקב אחר ביצוע המחקרים.

אין גם לזלזל במה שנעשה עד עכשיו. לרשות משרד הפיתוח עומדים כמה מוסדות מתחם חשוכים מאוד: קיימת תעשייה מחצבי ישראל, שביצור קוראים לה תמ"י, בהנהלתו של ד"ר בניאל. זה מוסד למחקר, העוסק בפיתוח תהליכים וידע להקמת תעשיות בארץ ובניצול

חלק ניכר של האוכלוסיה באילת, בדימונה, בערד ובבאר שבע. טול את המפעלים האלה ואתה נוטל את הבסיס העיקרי לקיומם של ישובים אלה. נכון שהדבר אינו מוצא ביוטי מספרי במאזנים, כאשר בודקים את המאזנים ומצביעים על הפסדים. הוכח שמפעלים אלה מילאו וממשיכים למלא תפקיד ראשון במעלה ביישוב אזורי הארץ שאי אפשר ליישם מבלי שנוצלה לפתח את מעט האוצרות הטבע שיש בהם.

חברת הכנסת ארליך התלונן על חוסר הרווחיות של המפעלים. להגיד את האמת? גם אני אינני מרוצה מהרווחיות של מפעלים אלה. אני יודע שיותר קל להגיע לרווחיות במפעלים העוסקים בתעשייה קלה במרכז הארץ. אבל מה לעשות, זוהי תעשייה בסיסית שבה, כנראה, תקופת תבלי הגידול ונחלת הילדות היא ארוכה הרבה יותר מאשר במפעלים אחרים. אבל גם המספרים שהובאו כאן אינם מבוססים. לא בכל המפעלים המצב מזהיר. אבל אין צורך להסתיר אותו מלפני לוח.

חברת הכנסת ארליך אמר, שמשפר מפעלים, לרבות חברת החשמל, נתנו בשנת 1969/70 51 מיליון לירות רווח לפני מס, והיו להם 62 מיליון לירות גרעון. המספרים שיש בידי הם שונים. לא אתווכח על הרווח, כי אני מדבר על רווחים שהיו אחרי תשלום מס הכנסה. שש חברות: חברת החשמל, חברת המינקלים, צפון, תמנע, חברת הברום, חברת חרסית וחול זך, וחברת תובלה - השאירו בשנת 1969/70 20 מיליון לירות רווח אחרי מס הכנסה. היו שתי חברות גדולות - ים המלח ואורון - שהיה להן הפסד של 25 מיליון לירות בשנה זו. מס 25- מיליון לירות עד 62 מיליון לירות - המספר שנקב חברת הכנסת ארליך - המרחק הוא גדול. אינני יודע מניין שאב חברת הכנסה ארליך את הסכום של 62 מיליון לירות. אבל גם 25 מיליון לירות זה לא מעט. נכון שבינתיים מתחוללים שינויים בים המלח, שהיה בו הפסד בשנת 1969/70. אמרתי שבשנה זו, 1970/71, משאיר המפעל רווח, והרווח הוא לא רק בגלל עליית המחירים, אלא משוש שזוהי השנה הראשונה שנוצל כושר הייצור הנוסף אחרי ההשקעות הגדולות שנעשו. במקום 600 אלף טון ייצרו 900 אלף טון. וזה ועליית המחירים הביאו לכך שהמפעל נמצא עכשיו בעלייה. הוא השאיר רווח לא גדול ב-1970/71, ואנו צופים לרווחים גדולים למדי בשנה השוטפת.

חברת הכנסת אמוראי דיבר על כך, שאיננו מוצלים די את אוצרות ים המלח. הוא ציין שאנו מוצלים רק 4% מהמים. 96% איננו מוצלים. לא כל 100% של המים בים המלח הם אוצרות טבע. אבל בוודאי יש עדיין אפשרויות גדולות. זהו למעשה קו הפיתוח שלנו. ערד ופריקלאס מבוססים על ניצול החמרים הנוספים, מלבד האשלג, שקיימים בים המלח, ועוד לא נגענו לניצולם. התכנית שלנו בעתיד מכוננת לכך. אולם הייתי רוצה להסביר לכולנו, כי התעשייה הכימית היא תעשייה הדורשת השקעות עצומות. יחד עם זאת יש בה בעיות רבות מאוד, ובעיות שיווק מסובכות מאוד. צריך להיזהר מאוד ולבודק 77 פעמים לפני שניגשים להקמת מפעל, הקשור לרוב בהשקעה של עשרות מיליונים, ולפעמים גם של מאות מיליוני לירות. וחשוב מאוד שאנו נלמד מהשגיאות שנעשו; וחשוב שולמד את המתודיקה של בדיקה ומחקר; שנלמד כיצד חוקרים וכיצד בודקים. במפעל ערד, שבו הושקעו 160 - 170 מיליון לירות, עומדים לפני התחלת הייצור. במפעל שני אנו עומדים לפני התחלת הבנייה. אינני יודע אם אנו יכולים וצריכים בתקופה הקרובה

חוברת כ"ו, ישיבה קפ"ג

— סקירת שר הפיתוח על פעולות משרדו (תשובת השר) (גבת); (סיכום הדיון) (ביבי), אמוראי, קלינגהופר, חביבי) —

ארצות-הברית לבנות מיתקן נסיוני כזה, בקשר עם תכנית בנייה של מיתקן נסיוני להפעלת מי ים בתקציב שאושר על-ידי הקונגרס האמריקאי לפני שנה.

עם הקמת מינהל המחקר שולבה בו גם החברה לאוקיינוגרפיה.

בסיכום אני יכול לומר כי בכל החברות האלה והמכו"נים נעשית עבודת מחקר חשובה, ונכון שיש עתה צורך לתאם יותר, לרכז יותר את הפעלת המחקרים. זאת, אני מקווה, נעשה במסגרות החדשות שהקימונו בשנה האחרונה.

בסוף אני רוצה לומר עוד כמה מלים בקשר לדברים שהושמעו, גם על-ידי מבקר המדינה וגם בדיון שהתקיים פה, על אספקת חשמל לכפרים ערביים. עד סוף שנת התקציב 1970/71 חוברו 34 כפרים, עם אוכלוסיה של 100 אלף נפש, לרשת החשמל. נותרו עוד 60 כפרים, עם אוכלוסיה של 150 אלף נפש. בחלק מן הכפרים האלה אין עדיין מועצות מקומיות ויש קושי רב לארגן אותן. ב-1970/71 חוברו שלושה כפרים גדולים: אום אל-פחם, ג'וליס, חורפיש, ודבר זה לקח את מרבית התקציב שהיה לנו. בשנת התקציב השוטפת חוברו חמישה כפרים נוספים. יש לנו עתה תכנית לשלוש השנים הבאות, לחבר את מרבית הכפרים הערביים בארץ.

עלינו לדעת שהבעיה איננה תמיד בעיה תקציבית. היתה תקופה שלא הצלחנו להוציא את התקציב בגלל עיכובים שלא היה בכוחנו להתגבר עליהם, בגלל חוסר אירגון בתוך הכפרים וחוסר יזומה מצדם לעשות מה שהיו צריכים לעשות; כמו כן גם בגלל קשיים מצד חברת החשמל שלא תמיד היא ערוכה לעשות את המלאכות האלה.

אני יכול להבטיח לחברי הכנסת שנעשה כל מאמץ במשך השנים הקרובות כדי לחבר את מרבית הכפרים הערביים, שעוד אין להם חיבורי חשמל, לרשת החשמל בארץ.

אלה הם, חברי הכנסת, הדברים שרציתי לעמוד עליהם בתשובה להערות של חברי הכנסת בדיון שהתקיים.

2. סיכום הדיון

להביא את הצעת ההחלטה הבאה לסיכום הדיון בסקירת משרד הפיתוח:

הכנסת מביעה את דעתה כי למען קידום הפיתוח של המשק הלאומי רצוי שסמכויותיו של משרד הפיתוח ייכללו במשרד כלכלי מרכזי.

היו"ר מ. ביבי:

חברי הכנסת חביבי יביא הצעת סיכום בשם הרשימה הקומוניסטית החדשה.

אמיל חביבי (הרשימה הקומוניסטית החדשה):

אדוני היושב-ראש, כנסת נכבדה. הצעת הסיכום של סיעתנו היא:

הכנסת מחליטה כי: (1) לא יועברו מפעלי הפיתוח השייכים למדינה לידיים זרות ופרטיות; (2) לא תהיה העלאת תעריפי החשמל; (3) יוקצבו כל התקציבים הדרושים כדי לחבר את כל הכפרים הערביים לרשת החשמל הארצית; (4) משרד הפיתוח יפעל לפיתוח כל אזורי המדינה, לטובת כל תושביה, יהודים וערבים כאחד.

אוצרות הטבע המקומיים. חלק מן הידע של מכון למחקר זה נמכר בחוץ-לארץ; כמה מחקרים הגיעו למימוש אצלנו. המפעל "חיפה כימיקלים" לחקנת אשלגן, שהוקם לפני שנה, הוקם לפי הידע של תמ"י. גם בערד ייצרו חומצה זרחתית לפי תהליכים שעובדו בתמ"י, וגם החוץ-לארץ נמכרו תהליכים אלה. יש במעבדותיה ובתקיה שורה של תכניות שהן בשלות למימוש אצלנו או שנמכרו אותן לחוץ-לארץ.

תעשיית "מחצבי ישראל" עבדה בשנה האחרונה בתקציב של 5.5 מיליון לירות, מזה 2 מיליון לירות מתקציב המדינה. יש בה קרוב ל-200 עובדים — מהם 56 אקדמאיים ו-50 טכנאים. זה אחד ממוסדות המחקר הרציניים ביותר שיש במדינת ישראל.

נוסף לכך יש לנו מכון למחקרי נפט וגיאופיזיקה, העורך מחקרים וסקרים גיאופיזיים לחיפוש נפט, מים, מחצבים, ונותן שירותים לחברות הנפט, המים וכו'. עיקר העבודה מבוצע על-ידי צוות סיסמי. גם במכון זה מועסקים כ-120 איש.

יש לנו מכון גיאולוגי שמקדם את הידע הגיאולוגי שלנו בארץ ומתרכז יותר על מחקר שימושי לאיתור מחצבים, נפט וכו'. הוא עושה עבודות חשובות ומביא לאיתור מחצבי נחושת, חרסית, פוספטים, חול לזכוכית. מכון זה עושה מחקרים הידרוגיאולוגיים בחיפוש מקורות מים נוספים ועוסק גם בגיאולוגיה ימית. בזמן האחרון אנחנו עוסקים בחיפוש אגרגטים לתעשיית הבנייה. אוצרות הויפוף והחול שלנו לא יספיקו לזמן רב, ואם איננו מתכוונים להפסיק את הבנייה בארץ, אנחנו חייבים לחפש מקורות נוספים לבנייה, ואלה נמצאים בקרקע הים. המכון הגיאולוגי עוסק עכשיו בחקר אפשרויות ניצול החמרים הללו.

אזכיר עוד את הנדסת התפלה לישראל, בהנהלת מר ברקמן. המפעל עוסק בפיתוח תהליכי התפלה שונים; מייצר מיתקנים ששווקו בארץ ובחוץ-לארץ. בזמן האחרון פיתחו מיתקן נסיוני ל-150 מ"ק ליום, לפי שיטת זיקוק תלת-שלבי. אנחנו מוצאים את השיטה הזאת כמתקדמת ביותר בין כל השיטות שיש בעולם, והמלצנו לפני ממשלת

היו"ר מ. ביבי:

אנו עוברים לסיכומים. הצעת סיכום בשם סיעות אחדות יביא חבר הכנסת עדיאל אמוראי.

עדיאל אמוראי (המערך, עבודה—מפ"ם):

כבוד היושב-ראש, כנסת נכבדה. בשם סיעות המערך (עבודה—מפ"ם), מפד"ל, המפלגה הליברלית העצמאית, קידמה ופיתוח, שיתוף ואחווה, אני מציע את ההצעה הבאה:

הכנסת רושמת לפנייה את סקירת שר הפיתוח על פעולות משרדו, שנמסרה לכנסת ביום ב', ט"ו באייר תשל"א — 10 במאי 1971.

היו"ר מ. ביבי:

בשם מספר סיעות אחדות יביא הצעת סיכום חבר הכנסת קלינגהופר.

יצחק ה. קלינגהופר (גח"ל):

אדוני היושב-ראש, בשם סיעת גח"ל, סיעת הרשימה הממלכתית וסיעת המרכז החפשי הריני מתכבד

בעד הצעת הסיכום שהביא חברי-הכנסת
א. חביבי - מיעוט
נגד - רוב
הצעת הסיכום שהביא חברי-הכנסת חביבי
לא נתקבלה.

בעד הצעת הסיכום שהביא חברי-הכנסת
י. ה. קלינגהופר - מיעוט
נגד - רוב
הצעת הסיכום שהביא חברי-הכנסת
י. ה. קלינגהופר לא נתקבלה.

בעד הצעת הסיכום שהביא חברי-הכנסת
ע. אמוראי - רוב
נגד - מיעוט
הצעת הסיכום שהביא חברי-הכנסת ע. אמוראי
נתקבלה.

היו"ר מ. ביבי:
חברי הכנסת, הישיבה הבאה תתקיים מחר בשעה
16.00. ישיבה זו נעולה.

היו"ר מ. ביבי:

הצעת סיכום מטעם סיעת העולם הזה - כוח חדש
יביא חברי-הכנסת אורי אבנרי.

אורי אבנרי (העולם הזה - כוח חדש):

כבוד היושב-ראש, כנסת נכבדה: הצעת הסיכום של
סיעתנו היא:

1) הכנסת קוראת למשרד הפיתוח לאחוז בכל
האמצעים הדרושים לשמירה על גוף הארץ ולמניעת
השחתת הסביבה; 2) הכנסת תובעת שמיקום תחנות
כוח חדשות לא ייקבע אלא בהסכמת מומחים לאקולוגיה.

היו"ר מ. ביבי:

חברי הכנסת, אנו עוברים להצבעות.

ה צ ב ע ה

בעד הצעת הסיכום שהביא חברי-הכנסת

א. אבנרי - מיעוט
נגד - רוב
הצעת הסיכום שהביא חברי-הכנסת א. אבנרי
לא נתקבלה.

הישיבה ננעלה בשעה 19.55.